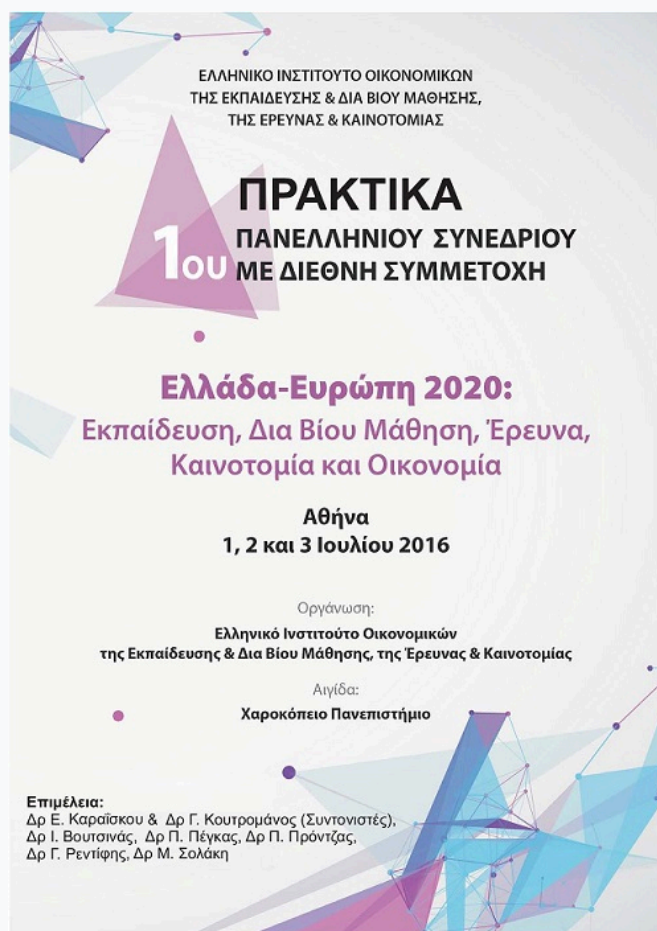

Εκπαίδευση, Δια Βίου Μάθηση, Έρευνα και Τεχνολογική Ανάπτυξη, Καινοτομία και Οικονομία

Τόμ. 1 (2016)

Πρακτικά Πρώτου Πανελληνίου Συνεδρίου

**Η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα
και Ευρώπη του 2020**

Στέργιος Κατηχωρίτης

doi: [10.12681/elrie.798](https://doi.org/10.12681/elrie.798)

Η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα και Ευρώπη του 2020

Στέργιος Κατηχωρίτης

stergios.katichoritis@gmail.com

Abstract

The study investigates the role of Social Economy and Entrepreneurship and creating innovative conditions in the production process, technology and promoting cooperativity. Particularly, approaching cultural figures in Greece and the relationship with the structure of the current education system, since the values and principles to new sustainability cultures dependent learning. It approaches the participation of social entrepreneurship in a new sustainable economy and in particular relations with the evolution of the association in Greek rural economy. Finally, it shows the necessity of establishing social enterprises in Greece, hoping that it will help to promote social cohesion, the sustainability of the natural environment and improve the functioning of cities.

Keywords: Social, Economy, Entrepreneurship, Education

Περίληψη

Η εργασία μελετά το ρόλο της Κοινωνικής Οικονομίας και Επιχειρηματικότητας και τη δημιουργία καινοτόμων συνθηκών, στην παραγωγική διαδικασία, την τεχνολογία και την προώθηση της συνεργασιμότητας. Ιδιαίτερα, προσεγγίζει τα μορφωτικά μεγέθη στην Ελλάδα και τη σχέση με τη δομή του συστήματος της σημερινής εκπαίδευσης, αφού οι αξίες και οι αρχές προς τους νέους πολιτισμούς βιωσιμότητας εξαρτώνται από τη μάθηση. Προσεγγίζει τη συμμετοχή της κοινωνικής επιχειρηματικότητας σε μία νέα βιώσιμη οικονομία και ειδικότερα τις σχέσεις της με την εξέλιξη του συνεταυρίζεσθαι στην ελληνική αγροτική οικονομία. Τέλος, παρουσιάζει την αναγκαιότητα της δημιουργίας κοινωνικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα, προσδοκώντας ότι θα συμβάλλουν στην προώθηση της κοινωνικής συνοχής, την βιωσιμότητα του φυσικού περιβάλλοντος και τη βελτίωση της λειτουργίας των πόλεων.

Λέξεις κλειδιά: Κοινωνική, Οικονομία, Επιχειρηματικότητα, Εκπαίδευση

1. Εισαγωγή

Σκοπός της εργασίας είναι η διατύπωση του βασικού εννοιολογικού πλαισίου, της κοινωνικής οικονομίας και επιχειρηματικότητας στη Στρατηγική της Ε.Ε., «Ευρώπη 2020».

Μετά το τέλος του 2^{ου} παγκόσμιου πολέμου του περασμένου αιώνα, η ενοποίηση της Ευρώπης, πέρα από τις όποιες εσωτερικές αρρυθμίες, υπαγορεύτηκε από τις γεωστρατηγικές και γεωπολιτικές / οικονομικές ανάγκες συνλειτουργίας και ασφάλειας του λεγόμενου «δυτικού κόσμου».

Κοιτάζοντας τον οδικό χάρτη της Ευρώπης και της Ελλάδας προς το 2020, είναι σκόπιμη η προσέγγιση της ιστορικότητας της ενοποίησής τους. Η Συνθήκη προσχώρησης της Ελλάδας στην Ε.Ο.Κ. υπογράφηκε 2 Μαΐου 1979 και την 1^η Ιανουαρίου του 1981 έγινε το 10^ο μέλος της. (Osterreich, 1991). Αυτό ήταν ένα μεγάλο επίτευγμα της νεότερης ελληνικής ιστορίας. Η πορεία της Ε.Ε. στην ιστορική της διαχρονία, από το 1980 έως το 2000, περιλαμβάνοντας την εποχή των κριτηρίων σύγκλισης, την έκθεση Delors το 1984 και προς την Συνθήκη του Μάαστριχτ 1992–1994, για την οικονομική και πολιτική ολοκλήρωση της Ευρώπης, δημιούργησαν τις γενεσιουργές αιτίες εσωτερικής ανισοσταθμίας καθορίζοντας ταυτόχρονα και τους μηχανισμούς δυστυχούς εξέλιξης για πολλές από τις χώρες της ευρωζώνης. (Σκλιάς, 2013). Την 1^η Ιανουαρίου 2001 η Ελλάδα γίνεται το 12^ο μέλος της ευρωζώνης, ενώ το 2005 το θέμα των ελαστικών κριτηρίων ένταξης κλείνει οριστικά, από την τότε πολιτική ηγεσία, με τη διατύπωση: «Η Χώρα μπήκε με το σπαθί της στην ευρωζώνη». Η ελληνική συμμετοχή στην

ΕΚ/ΕΕ αποτελούσε ταυτόχρονα και μία σημαντική εγγύηση ασφάλειας έναντι του ασταθούς γεωπολιτικού κλίματος στην Ν.Α. Ευρώπη. (Δ. Τσάτσος 1998). Από δε οικονομικής πλευράς οι κοινοτικές χρηματοδοτήσεις ανακούφισαν τότε το ελληνικό δημόσιο, την αγροτιά και τις οικονομικές συνθήκες κατασκευής των μεγάλων έργων. Αυτά όμως, ελάχιστα συνέβαλαν στη βελτίωση των κοινωνικών συσχετισμών και της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας, αφού οι πρόσφατες κρισιακές εξελίξεις, δείχνουν ότι η γενεσιουργός αιτία της μεγέθυνσης του ελληνικού προβλήματος δεν είναι μόνο η αδυναμία του πολιτικού και διοικητικού συστήματος, αλλά κυρίως εδράζεται στην έλλειψη βούλησης προσαρμογής της ελληνικής κοινωνίας, η οποία φαίνεται απρόθυμη να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις σύγκλισης. Το 2007 ξεσπά στις USA η χρηματοπιστωτική κρίση. Με την έλευση του κρισιακού κύματος και τη βαθύτατη ύφεση στην οποία διολίσθησε η ελληνική οικονομία το 2008–2010 αναδείχθηκαν και οι χρόνιες παθολογίες ως ανασταλτικές απωθήσεις της προσαρμογής στην ευρωζώνη. Το διαχρονικό έλλειμμα κουλτούρας, συνεννόησης, συναίνεσης και συνλειτουργίας των πολιτικών και κοινωνικών δυνάμεων, οι εμπεδωμένες κοινωνικές νοοτροπίες και το νοσηρό επικοινωνιακό περιβάλλον κυριάρχησαν (Τσαμαδιάς, 2013). Επί πλέον, η λογική του πελατειακού κράτους και των παροχών, καθώς και η απουσία βούλησης για συγκράτηση δαπανών κυριάρχησαν διαχρονικά στο δημόσιο βίο με αποτέλεσμα την απουσία της πραγματικής σύγκλισης. (Ρουκανάς, 2013).

Η Ελλάδα και η Ευρώπη, στον νέο αιώνα και προς το 2020, πρέπει να ατενίζουν το νέο που έρχεται προσανατολιζόμενες στις νέες αντιλήψεις για την εκπαίδευση, την δια βίου μάθηση, την έρευνα, την καινοτομία και την οικονομία, όπως ακριβώς προσδιορίζεται και αναζητείται στο θέμα του συνεδρίου (Καζάκος, 1991). Στόχος αυτού, είναι η συμβολή στις προσπάθειες για μια Ευρώπη και Ελλάδα του 2020 και η χρησιμότητά του με πρακτικές εφαρμογές βασιζόμενες στη γνώση, την καινοτομία και την οικονομία για αειφόρο ανάπτυξη, με θέσεις εργασίας και κοινωνική συνοχή, επενδύοντας στον άνθρωπο ενάντια στον κοινωνικό αποκλεισμό.

Η κοινωνική οικονομία και επιχειρηματικότητα, ως συγκροτημένη απόφαση εφαρμογής, θεσμικά και πολιτικά, εμφανίστηκε στη διάσκεψη κρατών μελών του ΟΟΣΑ τον Ιούνιο του 1998. Σ' αυτή τη διάσκεψη αποφασηγήθηκε η πολιτικοοικονομική ουσία και το περιεχόμενο της κοινωνικής οικονομίας ως κατεύθυνση συνοδοιπορίας των κρατών μελών του. Στην Ελλάδα, έγινε νόμος του κράτους με τον Ν. 4019/30-9-2011, ΦΕΚ 216^Α. Έτσι, στον όρο κοινωνική οικονομία και επιχειρηματικότητα, περιλαμβάνονται οικονομικές δραστηριότητες που δεν είναι ούτε δημόσιες, ούτε ιδιωτικές, αλλά είναι οργανωμένες από ιδιώτες και σύνολα ιδιωτών. Αυτές είναι και ονομάζονται «κοινωνικές», γιατί δεν έχουν ως στόχο την κερδοφορία, αλλά την εξυπηρέτηση της κοινωνίας συνολικά, σύμφωνα με τις ακόλουθες αρχές που είναι: (α) Προτεραιότητα του ατόμου και του κοινωνικού στόχου έναντι του κεφαλαίου, (β) Εθελούσιο και ανοικτό σύστημα συμμετοχής πολιτών, (γ) Άσκηση δημοκρατικού ελέγχου από τα μέλη, (δ) Συνδυασμός των μελών του κοινού συμφέροντος, (ε) Προάσπιση αρχών αλληλεγγύης και υπευθυνότητας, (ζ) Αυτόνομη διαχείριση και ανεξαρτησία από τις δημόσιες αρχές, (η) Κοινωνική χρήση πλεονασμάτων για την επίτευξη του κοινωνικού στόχου.

Από τις μελέτες της ευρωπαϊκής επιτροπής για την «κοινωνική οικονομία και κοινωνική επιχειρηματικότητα» (*Οδηγός για την Κοινωνική Ευρώπη*) που λήφθηκαν υπόψη και παρουσιάζονται υπό μορφή πινάκων σ' αυτή την εργασία. Συμπεραίνεται δε ότι, οι οργανισμοί κοινωνικής οικονομίας είναι πιο ανθεκτικοί στην κρίση από τις ιδιωτικές επιχειρήσεις.

Τέλος, στην παρούσα εργασία ερευνήθηκε ένα τρίπτυχο της «κοινωνικής οικονομίας και επιχειρηματικότητας» που εδώ παρουσιάζεται συνοπτικά σε ενότητες.

2. Η Κοινωνική Οικονομία στην Καινοτομία, στην Επιχειρηματικότητα, στην Συνεργασιμότητα και στην Εκπαίδευση

2.1. Η Κοινωνική Οικονομία στην Καινοτομία

Το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο του «προσδόκιμου» και της καινοτομίας στο χώρο της απασχόλησης, οικοδομήθηκε στις απαρχές της βιομηχανικής επανάστασης σε έναν «άδειο» τότε πλανήτη διαμορφώνοντας αρχές και σταθερές που δεν ισχύουν στον τωρινό «γεμάτο» κόσμο, ο οποίος οδεύει μάλιστα συνεχώς προς μία γενική πλανητική πληθυσμιακή ασφυξία, με προσφυγικές μετακινήσεις, μεγάλες οικονομικές κρίσεις και κοινωνικές ανακατατάξεις (Kennedy, 1994). Μερικά αξιοσημείωτα αριθμητικά μεγέθη για τις παλιές και νέες προκλήσεις παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα, όπου και σκιαγραφούνται οι επιπτώσεις της κρίσης με συνοπτικά αριθμητικά αποτελέσματα.

Πίνακας 1

Οικονομική Κρίση	Έπληξε την Ευρώπη με αφετηρία το 2008. Είναι καταφανής στη μείωση του ΑΕγχΠ και την αύξηση του δημόσιου χρέους: το 2009, το ΑΕγχΠ μειώθηκε κατά 4% και η βιομηχανική παραγωγή ελαττώθηκε στα επίπεδα της δεκαετίας του 1990. Συγχρόνως, τα δημόσια οικονομικά δέχτηκαν σοβαρό πλήγμα, με ελλείμματα 7% του ΑΕγχΠ κατά μέσο όρο και επίπεδα χρέους που υπερβαίνουν το 80% του ΑΕγχΠ.
Ανεργία και Ευρώπη	Η ανεργία στην Ευρώπη έχει φθάσει σε πρωτοφανή επίπεδα. Τον Ιανουάριο του 2013, ανήλθε στο 10,8% στην ΕΕ27 (26,2 εκατομμύρια άνεργοι), και στο 11,9% στην ευρωζώνη (19 εκατομμύρια άνεργοι).
Ποσοστά Ανέργων	Η απόσταση ανάμεσα στις χώρες με τα υψηλότερα και τις χώρες με τα χαμηλότερα ποσοστά ανέργων επίσης παραμένει σε πρωτόγνωρα επίπεδα. Υπάρχει ένα χάσμα 22,1 ποσοστιαίων μονάδων ανάμεσα στο κράτος μέλος με το χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας (Αυστρία – 4,9%) και σε εκείνο με το υψηλότερο (Ελλάδα – 27,0%).
Ανεργία Νέων	Αυτή δημιουργεί ιδιαίτερη ανησυχία, καθώς οι νέοι σε ηλικία εργασίας έχουν διπλάσιες πιθανότητες να είναι άνεργοι σε σχέση με τους ενήλικους σε ηλικία εργασίας. 5,7 εκατομμύρια πολίτες της ΕΕ κάτω των 25 ετών ήταν άνεργοι τον Ιανουάριο του 2013, αριθμός που αντιστοιχεί στο 23,6% των νέων σε ηλικία εργασίας στην ΕΕ27. Ακόμη χειρότερα, γύρω στο 14,5% των ατόμων ηλικίας 15-24 ετών βρίσκονταν εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης (NEET).
Ανεργία και Αεργία	Ιδιαίτερα στους νέους έχουν δυνητικά καταστροφικές συνέπειες, ιδίως αν είναι παρατεταμένες, καθώς οι νέοι μπορεί να αποκοπούν όχι μόνο από την αγορά εργασίας, αλλά και από την ευρύτερη κοινωνία. Μόνο 63% των γυναικών παραγωγικής ηλικίας έχουν αμειβόμενη εργασία, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τους άνδρες είναι 76%.
Δημογραφική Γήρανση	Αυτή επιταχύνεται, καθώς η γενιά της μεταπολεμικής δημογραφικής έκρηξης συνταξιοδοτείται, ο ενεργός πληθυσμός της ΕΕ αρχίζει να συρρικνώνεται. Ο αριθμός των ατόμων άνω των 60 ετών αυξάνεται σήμερα με διπλάσιο ρυθμό σε σχέση με πριν από το 2007. Αυτό είναι ιδιαίτερα ανησυχητικό, αν συνυπολογιστεί ότι στην Ευρώπη απασχολείται μόνο το 46% των εργαζομένων μεγαλύτερης ηλικίας (55-64 ετών), ενώ στις ΗΠΑ και την Ιαπωνία το αντίστοιχο ποσοστό υπερβαίνει το 62%.

Πηγή: Ε.Ε. - Κοινωνική Ευρώπη

Στη σημερινή πραγματικότητα η καινοτομία και οι νέες τεχνολογικές κατακτήσεις διαμορφώνουν νέες συνθήκες οι οποίες αφενός μειώνουν δραματικά τις θέσεις εργασίας και αφετέρου υποβαθμίζουν συνεχώς την ποιότητα της ζωής (Johanna, 2010).

Έτσι, οι βασικές έννοιες της «αγοράς», του «επιχειρείν», της «εταιρικότητας», της «εργασίας» ή του «κεφαλαίου», στις σχέσεις τους με το κοινωνικό γίνεσθαι, δημιούργησαν και δημιουργούν συνεχώς νέα πεδία ανισοτήτων. Οι ακραίες μορφές ανισοτήτων της τωρινής περιόδου παρουσιάζουν συνεχώς κοινωνικές ρωγμές, ενώ παράλληλα η φτωχοποίηση δισεκατομμυρίων ανθρώπων ανατρέπει κάθε έννοια εκσυγχρονισμού της αντίληψης της νέας κοινωνικής οικονομίας και επιχειρηματικότητας (Lepage, 1978).

Η ιστορία αλλάζει και μια τέτοια ιστορική αλλαγή επιβάλει την ανάδειξη ενός διαφορετικού τρόπου παραγωγής και διαχείρισης της ανταλλαγής των αγαθών, με συνέπεια η ανάδειξη της κοινωνικής καινοτόμου επιχειρηματικότητας μαζί με τις συνθήκες της συνεταιριστικής εργασιμότητας να δημιουργούν μία σημαντικότερη δύναμη κοινωνικής αλλαγής. Η επισημοποίηση της νέας εποχής έγινε τον Μάιο του 2009 στις U.S.A., όταν ο Πρόεδρος Ομπάμα ανακοίνωσε την δημιουργία του ταμείου (Social innovation Fund) το οποίο προικοδοτούμενο αρχικά με 50 εκ. δολάρια και ένα ειδικό γραφείο ελέγχου δράσεων μέσα στο Λευκό Οίκο (*Δελτίο τύπου Ουάσιγκτον 05-05-2009*).

Η πρωτοβουλία αυτή συνέβαλε σε μια πιο σύγχρονη αντίληψη της έννοιας του «κεφαλαίου», ως μία νέα τάση της κοινωνικής καινοτομίας, στο πλαίσιο μιας «κοσμοπόλης» οικοδομούμενης στο πεδίο μιας κοινωνικής επιχειρηματικότητας στις Η.Π.Α., την Ευρώπη και όλο τον κόσμο, για τον αιώνα που ξεκίνησε, με τη στρατηγική «Ευρώπη 2020». Η στρατηγική αυτή αφορά το σύνολο του «δυτικού κόσμου», αφού τα προβλήματα της Ευρώπης όπως η σημερινή κρισιακή κατάσταση είναι εκ των πραγμάτων αμφίτροφοδοτούμενα με τις άλλες χώρες που συνθέτουν τη δυτική λογική.

Οι στόχοι της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» είναι η άρση των ανισοτήτων, η κοινωνική υπευθυνότητα, η καινοτομική οικονομία, η γνώση και η εκπαίδευση, η πράσινη οικονομία, καθώς και η απασχόληση και η κοινωνική συνοχή, στόχοι που αποτελούν μια πραγματική καινοτομία βάθους.

Στον παρακάτω πίνακα, στον οποίο καταγράφεται η ανακοίνωση της Ε.Ε. για την «Ευρώπη 2010», φαίνεται η γενικότερη αντιμετώπιση των στόχων της Ε.Ε και κατ' επέκταση του ελληνικού μέλλοντος.

Πίνακας 2:

Έξοδος από την οικονομική κρίση	Είναι η άμεση πρόκληση που αντιμετωπίζει η Ευρώπη, εντούτοις ενδεχομένως μεγαλύτερη πρόκληση αποτελεί η αναστροφή βασικών αρνητικών τάσεων που προϋπήρχαν της κρίσης, όπως η αύξηση των ανισοτήτων, η έλλειψη κοινωνικής υπευθυνότητας εκ μέρους των παραγόντων της αγοράς, και η εξάρτηση από τους δημόσιους προϋπολογισμούς για την αντιμετώπιση των συνεπειών. Σε αυτό το πλαίσιο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανέλαβε το έργο της χαρτογράφησης του μέλλοντος της ηπείρου, με μια στρατηγική που αποβλέπει στη μετατροπή της Ευρώπης σε μια έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς οικονομία, με υψηλά επίπεδα απασχόλησης, παραγωγικότητας και κοινωνικής συνοχής.
Στρατηγική «Ευρώπη 2020»	Υιοθετήθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τον Ιούνιο του 2010 και αντιπροσωπεύει την αναπτυξιακή στρατηγική της ΕΕ για την προσεχή δεκαετία, η οποία συγκροτείται από τρεις αλληλοενισχυόμενες προτεραιότητες: α) ανάπτυξη μιας οικονομίας βασιζόμενης στη γνώση και την καινοτομία, β) προώθηση μιας πιο αποδοτικής στη χρήση πόρων, πιο πράσινης και πιο ανταγωνιστικής οικονομίας, γ) προώθηση μιας οικονομίας με υψηλά επίπεδα απασχόλησης, που θα επιτυγχάνει κοινωνική και εδαφική συνοχή.
Στόχοι για το 2020	Έχουν τεθεί πέντε μετρήσιμοι στόχοι για την ΕΕ: (α) το 75% του πληθυσμού μεταξύ 2064 ετών πρέπει να έχει απασχόληση, (β) το 3% του ΑΕγχΠ της ΕΕ πρέπει να επενδύεται σε έρευνα και ανάπτυξη, (γ) οι εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου θα πρέπει να

είναι 20% χαμηλότερες σε σχέση με το 1990 (ή ακόμα και 30%, εφόσον οι συνθήκες το επιτρέπουν), το 20% της ενέργειας θα πρέπει να προέρχεται από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, και η ενεργειακή αποδοτικότητα θα πρέπει να έχει αυξηθεί κατά 20%, (δ) Το ποσοστό των ατόμων που εγκαταλείπουν πρόωρα τη σχολική εκπαίδευση θα πρέπει να πέσει κάτω από το 10%, και τουλάχιστον 40% των ατόμων ηλικίας 3034 ετών θα πρέπει να έχει ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση, (ε) Οι άνθρωποι που πλήττονται ή κινδυνεύουν από φτώχεια ή κοινωνικό αποκλεισμό θα πρέπει να μειωθούν κατά τουλάχιστον 20 εκατομμύρια.

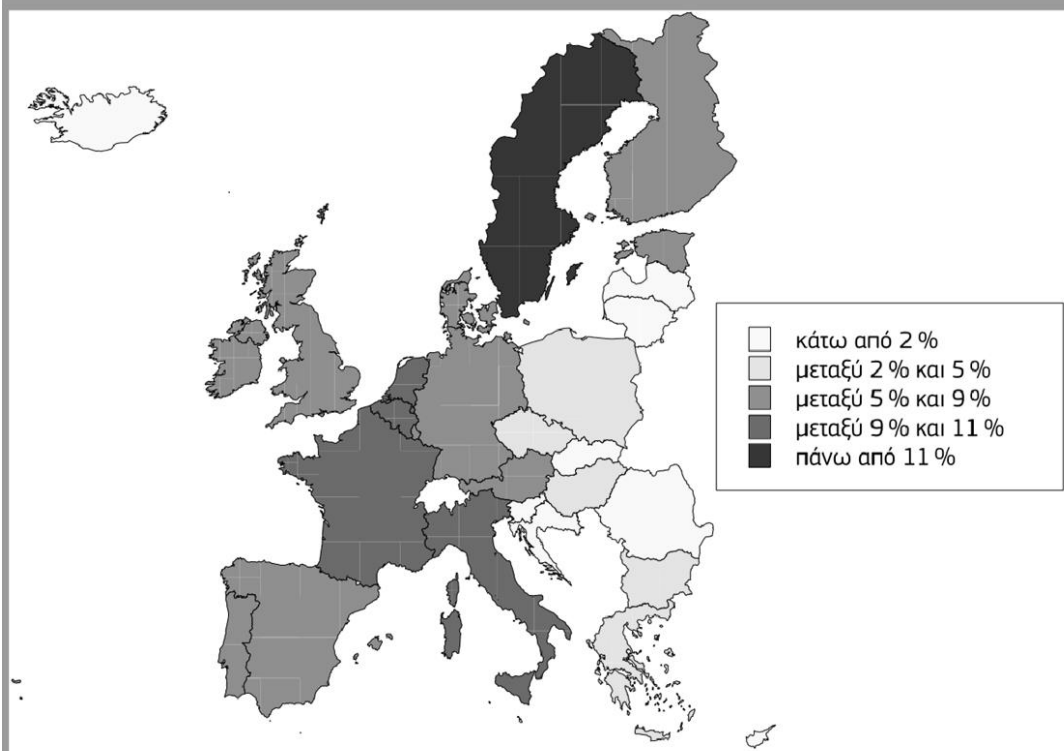
Πηγή: ec.europa.eu/europe2020

2.2. Η Κοινωνική Καινοτομία στην Επιχειρηματικότητα και στην Συνεργασιμότητα

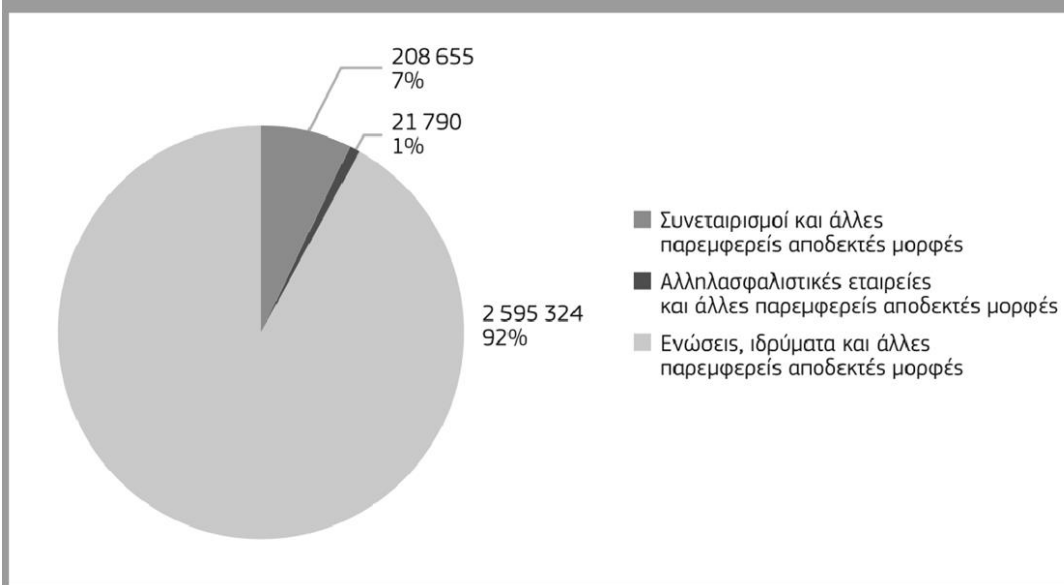
Η κοινωνική οικονομία στην Ευρώπη, σήμερα, απασχολεί πάνω από 14,5 εκατομμύρια εργαζόμενους, ήτοι το 6,5% του ενεργού πληθυσμού της ΕΕ-27 και 7,4% της ΕΕ-15. Οι κατανομές ανά χώρα ως προς το μερίδιο της κοινωνικής οικονομίας στην απασχόληση, τους τύπους οργανισμών που συμμετέχουν στην κοινωνική οικονομία, καθώς και οι οργανισμοί κοινωνικής οικονομίας παρουσιάζονται στους παρακάτω πίνακες.

Επίσης από αυτούς τους πίνακες προκύπτει ότι η Ελλάδα βρίσκεται στις εσχατιές με ποσοστό 2% - 5%.

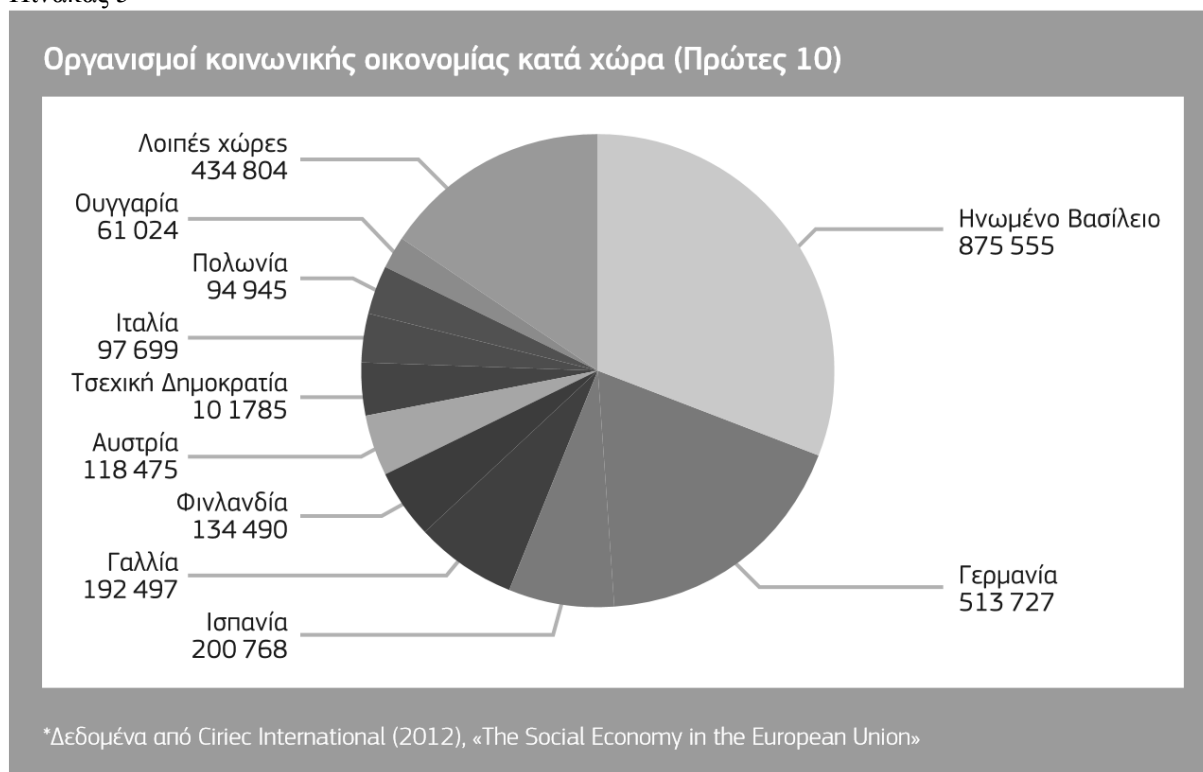
Μερίδιο κοινωνικής οικονομίας στην απασχόληση κατά χώρα

Τύποι οργανισμών στην κοινωνική οικονομία

Πίνακας 5

Επίσης, στον παρακάτω πίνακα φαίνεται η χαρτογράφηση των πεδίων δραστηριότητας των κοινωνικών επιχειρήσεων συνολικά στην Ευρώπη.

Πίνακας 6

<i>Πεδία δραστηριότητας κοινωνικών επιχειρήσεων</i>	
Κοινωνικές υπηρεσίες	16,70 %
Απασχόληση και Κατάρτιση	14,88 %
Περιβάλλον	14,52 %
Εκπαίδευση	14,52 %
Οικονομική, κοινωνική και κοινοτική ανάπτυξη	14,34 %
Πολιτισμός, τέχνες και ψυχαγωγία	7,08 %
Υγεία	6,90 %
Στέγαση	2,72 %
Επιχειρηματικές ενώσεις	2,00 %
Νομικά, υπεράσπιση και πολιτική	1,63 %
Λοιπά	4,72 %
	100 %

Πηγή: www.selusi.eu

Από τα στοιχεία του Πίνακα φαίνεται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό στο είδος δραστηριότητας στην κοινωνική επιχειρηματικότητα στοχεύει στην προσφορά κοινωνικού έργου.

Στον πίνακα 7, απεικονίζεται, δειγματοληπτικά, η ανάλυση των κοινωνικών επιχειρήσεων βάσει της συνεταιριστικής μορφής σε σχέση με την κατεύθυνση του ενδιαφέροντος των πολιτών της κάθε χώρας στο είδος του κοινωνικού ενδιαφέροντος.

Πίνακας 7

Χώρα	Χρησιμοποιούμενες νομικές μορφές	Νόμος/Έτος	Δραστηριότητες
Ιταλία	Κοινωνικός συνεταιρισμός	381/1991	Κοινωνικές υπηρεσίες (τύπου α) Ένταξη σε εργασία (τύπου β)
Ισπανία	Κοινωνικές συνεταιριστικές εταιρείες Συνεταιριστικές εταιρείες ένταξης σε εργασία	Εθνικός νόμος 27/1999 και περιφερειακοί νόμοι σε 12 αυτόνομες περιφέρειες (1993-2003)	Υπηρεσίες παροχής βοήθειας στους τομείς της υγείας, της εκπαίδευσης, του πολιτισμού και κάθε δραστηριότητας κοινωνικής φύσης Ένταξη σε εργασία
Γαλλία	Συνεταιριστικές εταιρείες γενικού συμφέροντος	Νόμος της 17ης Ιουλίου 2001	Παραγωγή ή παροχή αγαθών και υπηρεσιών συλλογικού συμφέροντος
Πορτογαλία	Συνεταιρισμοί κοινωνικής αλληλεγγύης	Κώδικας συνεταιρισμών (Νόμος αριθ. 51/96 της 7ης Σεπτεμβρίου 1996) και Ν. Δ/γμα αριθ. 7/98 της 15ης Ιανουαρίου 1998	Ένταξη ευπαθών ομάδων σε εργασία
Πολωνία	Κοινωνικός συνεταιρισμός	Νόμος για τους Κοινωνικούς Συνεταιρισμούς 2006	Ένταξη μιας ευρείας κατηγορίας μειονεκτούντων εργαζομένων σε εργασία
Ουγγαρία	Κοινωνικός συνεταιρισμός	Νόμος 2006 . Χ .	Δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης και διευκόλυνση της αναβάθμισης των κοινωνικών συνθηκών των μειονεκτούντων μελών
Ελλάδα	Κοινωνικός συνεταιρισμός	Νόμος 4019/30-9-2011 για την «Κοινωνική Οικονομία και τις Κοινωνικές επιχειρήσεις»	Δραστηριοποίηση σε τρεις τομείς: α) ένταξη σε εργασία, β) κοινωνική μέριμνα, γ) παροχή υπηρεσιών που καλύπτουν συλλογικές ανάγκες ή ενισχύουν την τοπική ανάπτυξη

Πηγή: Ε.Ε.- Κοινωνική Ευρώπη

Παρατηρείται ότι μόνο στην Ελλάδα εκδηλώνεται ενδιαφέρον για τις «συλλογικές ενισχύσεις της τοπικής ανάπτυξης». Η προσέγγιση αυτή έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον και αναλύεται στις παρακάτω ενότητες αυτής της εργασίας. Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται δειγματοληπτικά ορισμένες σημαντικές Κοινωνικές Επιχειρήσεις σε χώρες της Ε.Ε.

Πίνακας 8

ΙΣΠΑΝΙΑ	Επιχείρηση «Mondragon». Πρόκειται για μια Συνομοσπονδία εργατικών συνεταιρισμών με 85.000 εργαζόμενους και κύκλο εργασιών περίπου 15 δις Ευρώ, δραστηριοποιούμενη στο εμπόριο και τις Τραπεζικές υπηρεσίες.
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	Αγροτικός Συνεταιρισμός «Dairygold» με 10.000 μέλη και κύκλο εργασιών περίπου 700 εκατ. Ευρώ.
ΜΕΓΑΛΗ ΒΡΕΤΑΝΙΑ	Ο Οικοδομικός Συνεταιρισμός «Nationwide» με 20.000 υπαλλήλους και κεφάλαιο 200 δις λίρες.
ΣΟΥΗΔΙΑ	Ο Καταναλωτικός Συνεταιρισμός «Kooperativa Forbundef» με περίπου 3 εκατ. μέλη ελέγχοντας το 55% του συνεταιριστικού λιανικού εμπορίου, που αντιστοιχεί στο 21,4% του Σουηδικού λιανικού εμπορίου τροφίμων, και ο

Πηγή: E.E. - Κοινωνική Ευρώπη

Από την παραπάνω ενδεικτική αναφορά ορισμένων σημαντικών κοινωνικών επιχειρήσεων και σε συνδυασμό με την έκθεση της E.E., προκύπτει ότι, η «κοινωνική οικονομία - κοινωνική επιχειρηματικότητα» είναι πολύ σημαντική από ανθρώπινη και οικονομική άποψη, αφού στο χώρο της απασχολούνται περισσότεροι από 14 εκατ. εργαζόμενοι. Στον πίνακα 9 παρουσιάζονται τα στοιχεία ανά χώρα της E.E. που αφορούν τις υπάρχουσες κοινωνικές επιχειρήσεις.

Πίνακας 9

Χώρα	Συνεταιρισμοί	Ταμεία αλληλασφάλισης	Ενώσεις	Σύνολο
Βέλγιο	17.047	12.864	249.700	279.611
Γαλλία	439.720	110.100	1.435.330	1.985.150
Ιρλανδία	35.992	650	118.664	155.306
Ιταλία	837.024	-	499.389	1.336.413
Πορτογαλία	51.000	-	159.950	210.950
Ισπανία	488.606	3.548	380.060	872.214
Σουηδία	99.500	11.000	95.197	205.697
Αυστρία	62.145	8.000	190.000	260.145
Δανία	39.107	1.000	120.657	160.764
Φιλανδία	95.000	5.405	74.992	175.397
Γερμανία	466.900	150.000	1.414.937	2.031.837
Ελλάδα	12.345	489	57.000	69.834
Λουξεμβούργο	748	-	6.500	7.248
Κάτω Χώρες	110.710	-	661.400	772.110
Μ. Βρετανία	190.458	47.818	1.473.000	1.711.276
Πολωνία	469.179	-	60.000	529.179

Πηγή: Πίνακας E.E.

Από τα στοιχεία αυτού του Πίνακα, συνάγεται ότι στην Ελλάδα, στο πεδίο της κοινωνικής οικονομίας και επιχειρηματικότητας, αναλογικά απασχολούνται πολύ λιγότερα άτομα απ' ότι π.χ. στη Γερμανία και στις άλλες Ευρωπαϊκές χώρες, γεγονός που καταδεικνύει ότι οι κοινωνικοπολιτικές αγκυλώσεις εξακολουθούν να είναι ισχυρές παρά τις προσπάθειες μεταρρυθμιστικού εκσυγχρονισμού της οικονομίας που έχουν γίνει.

2.3. Η Κοινωνική Οικονομία στην Εκπαίδευση

Η εκπαίδευση στην κοινωνική επιχειρηματικότητα είναι καθοριστική, ο δε προσανατολισμός της στην «βιωσιμότητα» και την κοινωνική οικονομία απομακρύνει από τις μέχρι τώρα συνήθειες του άκρατου καταναλωτισμού δημιουργώντας νέες διανθρώπινες κοινωνικές ευαισθησίες και νέα αξιακά συστήματα ζωής.

Η UNESCO υποστηρίζει ότι: «Η εκπαίδευση δεν είναι αυτοσκοπός, πρόκειται για βασικό εργαλείο, ώστε να δημιουργηθούν οι απαιτούμενες αλλαγές στη γνώση, στις αξίες, στις συμπεριφορές και στον τρόπο ζωής προκειμένου να επιτευχθεί η βιωσιμότητα και η σταθερότητα».

Στο «Δυτικό κόσμο» η εκπαίδευση έχει σχεδιαστεί με την αντίληψη ότι οι νέοι συμπολίτες μας πρέπει να βελτιώνονται μαθησιακά ώστε να ενισχύουν τη «δημόσια αρετή» και τη δημοκρατία. Επίσης να παρέχει τη γνώση και τις δεξιότητες για να υπηρετούν την οικονομία της πληροφορίας και την συνεχή ανάπτυξη μιας όλο και υψηλότερης τεχνολογίας (David, 2006).

Σήμερα, η κυρίαρχη λογική στην εκπαίδευση είναι προσανατολισμένη στην οικονομική κυριαρχία πάνω στη φύση. Έτσι έχει λοξοδρομήσει επικίνδυνα, αφού οι υπερβολές στο βιομηχανικό σύστημα απειλούν τον ίδιο τον πλανήτη οδηγώντας τον, πιθανόν, σε καταστροφική κλιματική αλλαγή με διατάραξη των βιολογικών κύκλων. Αυτή η αναγνώριση με τη σειρά της απαιτεί κατανόηση του προβλήματος της ίδιας της παιδείας και όχι απλά των προβλημάτων που υπάρχουν στην παιδεία. Συνεπώς, απαιτείται μία νέα αντίληψη παραγωγικής διαδικασίας μέσω του κοινωνικού αυτοελέγχου, του κοινωνικά «παράγειν» και «αναπτύσειν». Άλλωστε κατά τη θεωρία των ικανοτήτων το ύψος του εισοδήματος είναι συνάρτηση της μάθησης. Σε αυτή την κοινωνία της γνώσης σήμερα, η ικανότητα μάθησης και η εκπαίδευση είναι βασικοί παράγοντες (Κρεμμυδάς, 1990). Στη λογική αυτή ο παρακάτω πίνακας παρουσιάζει την εικόνα της εκπαίδευσης στην Ελλάδα.

Πίνακας 10

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ	Μεταπτυχιακός τίτλος	Πτυχίο ΑΕΙ	Φοίτηση ή φοιτά ΑΕΙ	Πτυχίο ανώτερης σχολής	Απολυτήριο ΜΕ	Ενδεικτικό Γ τάξης ΜΕ	Δημοτική εκπαίδευση	Ενδεικτικό τάξης δημοτικής εκπαίδευσης	Καθόλου σχολείο	Σύνολο
ΑΝ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ – ΘΡΑΚΗ	0	3,43	3,67	3,27	3,86	4,58	8,37	11,7	22,77	6,45
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	10,77	15,75	12,65	14,08	15,59	18,74	18,44	18,32	10,64	17,03
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	0,62	1,81	0	2,08	3,07	2,48	3,34	3,53	2,1	2,67
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	1,23	5,23	1,63	4,74	5,01	6,78	8,48	9,26	10,4	6,92
ΗΠΕΙΡΟΣ	0,62	2,34	2,45	1,54	1,79	1,77	3,31	4,52	5,7	2,67
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	0	1,15	0,82	1,72	1,34	1,86	2,53	2,5	3,22	1,97
ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	5,23	5,18	2,45	5,21	5,39	6,27	7,63	6,41	6,93	6,44
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	0	2,87	1,63	1,9	3,52	3,99	6,79	7,38	5,07	4,98
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	0,92	3,07	0,41	2,19	4,77	7,4	7,19	7,65	4,95	5,8
ΑΤΤΙΚΗ	75,38	53,37	70,61	55,37	49,36	37,36	22,65	15,75	17,94	35,75
ΒΟΡΕΙΟ ΑΓΑΙΟ	1,54	1,63	0,82	2,12	1,49	1,84	1,57	2,88	1,73	1,69
ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	0,92	1,37	2,04	1,69	2,29	2,41	2,6	2,85	0,99	2,29
ΚΡΗΤΗ	2,77	2,79	0,82	4,09	3,54	4,52	7,1	7,51	8,17	5,34
ΣΥΝΟΛΟ	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Πηγή Υ.ΠΕ.Θ.Ο. για το Β' ΚΠΣ 1994-99

Από τα στοιχεία του παραπάνω πίνακα συνάγεται ότι, το ανθρώπινο δυναμικό στην Ελλάδα συνολικά, αλλά και ανά περιφέρεια παρουσιάζει μειωμένη εκπαίδευση, γεγονός που αποτελεί μακροπρόθεσμα ανασταλτικό παράγοντα για την όποια αναπτυξιακή διαδικασία (π.χ. η ανυπαρξία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σε πολλά μικρά νησιά και σε αγροτικές περιοχές επηρεάζουν αρνητικά την παραγωγικότητα της εργασίας). Η δε εισαγωγή καινοτομιών, όπως η οργάνωση της κοινωνικής οικονομίας, αλλά και γενικότερα κάθε παρέμβαση σε διάφορους τομείς του πολιτισμού, της κατάρτισης, του περιβάλλοντος, της πληροφορικής, της τηλεματικής είναι βέβαιο ότι θα συναντά σοβαρά προβλήματα (Mathias, 2012).

3. Η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα για μια Νέα Βιώσιμη Οικονομία και Συνεταιριστικότητα στο Αγροτικό Πεδίο

3.1. Η κοινωνική επιχειρηματικότητα για μια νέα βιώσιμη οικονομία

Η επιχειρηματικότητα στην κοινωνική οικονομία ως συμβολή στην ανάπτυξη και ευημερία στη νέα εποχή, όπως αυτή παραπάνω μνημονεύτηκε και ιδιαίτερα πριν την προσχώρηση των Η.Π.Α., ξεκίνησε με την αντίληψη για μια νέα βιώσιμη οικονομία, από τον νομπελίστα Muhammad Yunus με τη δημιουργία της Grameen Bank (N.Y. TIMES 2006). Αυτή η τράπεζα, ήδη από τη δεκαετία του '70, παρείχε πιστώσεις στους φτωχούς κατοίκους του Μπαγκλαντές χωρίς απαραίτητη εγγύηση. Αυτό το πρόγραμμα μικροπίστωσης επεκτάθηκε ραγδαία, με εκπληκτικά επαναστατικού τύπου κοινωνικά αποτελέσματα, δημιουργώντας την απαρχή της αντίληψης για μια νέα βιώσιμη οικονομία.

Η νέα αυτή επιχειρηματικότητα, ως ένα σύγχρονο πεδίο ανάληψης πρωτοβουλιών τραπεζικού χαρακτήρα, προκειμένου να αντιμετωπισθούν υπάρχοντα προβλήματα χρεώσεων και περιβαλλοντικά ζητήματα, γίνεται αυτόματα καταλύτης κοινωνικών αλλαγών.

Ερευνώντας την τάση μιας επαναστατικής διαδικασίας εξάπλωσης των κοινωνικών επιχειρήσεων και του εργατικού δυναμικού, ως αλληλένδετο δεδομένο της κοινωνίας της πληροφορικής και των ηλεκτρονικών υπολογιστών με όρους ενεργών κοινωνικών δικτύων, διαπιστώνουμε ότι, στην Ελλάδα η κοινωνία της γνώσης και η πληροφορική έχουν περιορισμένη συμμετοχή σε αρκετούς τομείς της οικονομίας.

Πεδία στα οποία πρέπει να αναπτυχθεί η κοινωνική επιχειρηματικότητα, όπως η σχεδιαστική πληροφορική, ο τομέας παραγωγής νέων πληροφορικών προϊόντων, καθώς και η ηλεκτρονική εμπορική συναλλαγή, βρίσκονται ακόμη στα πρώτα βήματα και τούτο γιατί η νέα επιχειρηματική ψηφιακή ρύθμιση που θα αντικαταστήσει τις παραδοσιακές βιομηχανικές δραστηριότητες προσκρούει ακόμη σε πληθώρα παραγόντων πολιτικών, λαϊκιστικών αντιλήψεων, κοινωνικών δομών, αλλά και την έλλειψη εκπαιδευτικής στήριξης για την ανάπτυξη της κοινωνικής συμμετοχής. Εδώ θα πρέπει να αθροιστεί ένα νέο δεδομένο που είναι η έλευση των μεγάλων προσφυγικών κυμάτων και του εργατικού δυναμικού από Β. Αφρική και Μέση Ανατολή προς τους δρόμους για το Ευρωπαϊκό όνειρο.

Η τάξη, το φύλλο και οι φυλετικές εθνικές και διεθνείς κουλτούρες στις οποίες συμμετέχουν τα άτομα, καθώς και ο τρόπος με τον οποίο τέτοιες κουλτούρες επηρεάζουν την ανάπτυξη του συστήματος των κοινωνικών επιχειρήσεων, ως σύστημα εξυπηρέτησης δεινοπαθόντων πληθυσμών, απαιτούν μια πιο ώριμη μελέτη για την Ευρώπη και την Ελλάδα μπροστά στο 2020, αφού οι προσφυγικές ροές αλλάζουν πολλά δεδομένα στην κοινωνική σύνθεση της Ευρώπης.

Η κοινωνική οικονομία ισχυροποιεί την επιχειρηματικότητα στις περιόδους κρίσης και ταυτόχρονα η συνεταιριστικότητα στην κοινωνική οικονομία συμβάλλει τα μέγιστα στην ανάπτυξη και την ευημερία μιας χώρας. Άλλωστε, αυτό αποδεικνύει και η παρούσα μελέτη ερευνώντας την οικονομική αντοχή των κοινωνικών επιχειρήσεων στην διάρκεια της οικονομικής κρίσης που διερχόμαστε.

Προς τούτο παρατίθενται δύο πίνακες της έρευνας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την παρουσίαση της ανθεκτικότητας της κοινωνικής οικονομίας και των επιχειρήσεων που αντιστέκονται στην κρίση.

Η έκθεση που κατάρτισαν για λογαριασμό της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας οι Johnston Birchall και Lou Hammond Ketilson προσφέρει άφθονα ιστορικά στοιχεία για την ανθεκτικότητα του συνεταιριστικού επιχειρηματικού προτύπου σε περιόδους κρίσης: από τη Μεγάλη Ύφεση στις Ηνωμένες Πολιτείες και την κατάρρευση των τιμών στη Σουηδία τη δεκαετία του 1930, μέχρι τη βιομηχανική ανασυγκρότηση στη Δυτική Ευρώπη τις δεκαετίες του 1970 και του 1980, η ίδρυση συνεταιρισμών (γεωργικών συνεταιρισμών, εργατικών συνεταιρισμών ή άλλων τύπων) υπήρξε πάντα ένας από τους πιο αποτελεσματικούς τρόπους διατήρησης των εισοδημάτων και της απασχόλησης και κατά συνέπεια, μια λογική απάντηση στην οικονομική δυσπραγία.

Γαλλία Η κοινωνική οικονομία αντιπροσωπεύει το 9,90% της συνολικής μισθωτής απασχόλησης και δημιούργησε το 18 % των συνολικών θέσεων εργασίας μεταξύ 2006 - 2008. Μεταξύ 2008 - 2009, η απασχόληση στην κοινωνική οικονομία αυξήθηκε κατά 2,90%, με καθαρή δημιουργία 70 000 αμειβόμενων θέσεων εργασίας, σε σύγκριση με την πτώση κατά 1,60% στον υπόλοιπο ιδιωτικό τομέα και κατά 4,20% στον δημόσιο τομέα (πηγή: *Jerome Fauer, The social economy: Preparing the ground for innovative responses to current challenges, σχέδιο έκθεσης*).

Ιταλία Μεταξύ 2007 και 2011, η απασχόληση στους συνεταιρισμούς αυξήθηκε κατά 8,00%, ενώ στο σύνολο της οικονομίας μειώθηκε κατά 1,20%, και στις ιδιωτικές επιχειρήσεις κατά 2,30%. Εκτός αυτού, μια σύγκριση των δεδομένων για την αύξηση σε προστιθέμενη αξία ανάμεσα σε συνεταιρισμούς και κεφαλαιουχικές εταιρείες μεταξύ 2006 - 2010 αποκαλύπτει ότι ο εν λόγω δείκτης έχει αυξηθεί στους συνεταιρισμούς τέσσερις φορές περισσότερο από ό,τι στις κεφαλαιουχικές εταιρείες (+24,70% έναντι +6,50%). Κατά το ίδιο διάστημα, τα εισοδήματα των εργαζομένων σε συνεταιρισμούς αυξήθηκαν κατά 29,50%, έναντι 12,70% σε κεφαλαιουχικές εταιρείες (ανάλυση δεδομένων του εμπορικού επιμελητηρίου από το Euricse).

Ισπανία Η απασχόληση στους συνεταιρισμούς και τις sociedades laborales δείχνει να έχει ανακάμψει ταχύτερα σε σχέση με τις υπόλοιπες επιχειρήσεις. Έπειτα από την κάμψη του 2008/09 και τη στασιμότητα του 2010, η απασχόληση στους εργατικούς συνεταιρισμούς αυξήθηκε κατά 4,70% το 2011, ενώ στις υπόλοιπες εταιρείες συνέχισε την πτωτική πορεία της για τέταρτο διαδοχικό έτος. (CECOPCICOPA Europe, *The resilience of the cooperative model in Europe, Ιούνιος 2012*).

Πηγή: Ε.Ε. - Κοινωνική Ευρώπη (2010)

Πίνακας 12

Η Mondragon Corporation είναι μια Ομοσπονδία εργατικών συνεταιρισμών που εδρεύει στη Χώρα των Βάσκων στην Ισπανία. Ιδρύθηκε το 1956 με τη δημιουργία στην πόλη Μοντραγκόν του πρώτου βιομηχανικού συνεταιρισμού της επαρχίας Ζιπουσκόα και σήμερα είναι η 10^η μεγαλύτερη επιχειρηματική ένωση στην Ισπανία, με θυγατρικές εταιρείες παραγωγής σε 41 διαφορετικές χώρες και πωλήσεις σε 150. Το 2011, ο όμιλος αποτελείτο από 258 εταιρείες και οντότητες, με σχεδόν 84 000 εργαζόμενους και έσοδα 14 755 εκατομμύρια ευρώ. Ενώ η Mondragon έχει τις ρίζες της στον τομέα της μεταποίησης, η εταιρεία είναι πλέον ενεργή στους τομείς της βιομηχανίας, των χρηματοοικονομικών και της διανομής, και έχει αναπτύξει σημαντικές πρωτοβουλίες στα πεδία της γνώσης και της εκπαίδευσης. Η Mondragon λειτουργεί σύμφωνα με τις συνεταιριστικές αρχές της Διεθνούς Συνεταιριστικής Ένωσης και ενθαρρύνει τη συμμετοχή των εργαζομένων στη διοίκηση της επιχείρησης με πολλούς τρόπους: μέσω της ιδιοκτησίας (οι εργαζόμενοι είναι συνεταιίροι), της διαχείρισης (με τη συμβολή τους στη βελτίωση των προϊόντων, των διαδικασιών και των υπηρεσιών) και των αποτελεσμάτων (ανάλογα με το έργο που προσφέρουν). Το πρότυπο διοίκησης της Mondragon Corporation εστιάζει στη σημασία της γενικής συνέλευσης, στην οποία κάθε μέλος έχει δικαίωμα ψήφου, σύμφωνα με την αρχή «ένα μέλος, μία ψήφος». Η αντίδραση της Mondragon στην οικονομική κρίση αποκαλύπτει το βάθος στο οποίο οι εν λόγω αρχές έχουν διαποτίσει τις δραστηριότητές της.

Έπειτα από δύο δεκαετίες συνεχούς ανάπτυξης, η Mondragon Corporation, όπως και πολλές άλλες επιχειρήσεις, επλήγη από την οικονομική κρίση. Ο συνολικός κύκλος εργασιών στους τομείς μεταποίησης και διανομής έπεσε από τα 15,5 δισεκατομμύρια στα 13,9 δισεκατομμύρια το 2011, ωθώντας τη Mondragon να λάβει αρκετά μέτρα με στόχο την ενίσχυση της οικονομικής θέσης της εταιρείας. Όλα τα μέτρα υιοθετήθηκαν κατά πλειοψηφία από τη γενική συνέλευση των μελών και περιλάμβαναν μειώσεις μισθών, επέκταση ωραρίου και αύξηση των εισφορών μετοχικού κεφαλαίου (μέσω, μεταξύ άλλων, της επανεπένδυσης των κερδών και της σύστασης προαιρετικού αποθεματικού ταμείου). Η εταιρεία έχει επίσης καθιερώσει μια σειρά μηχανισμών που αποσκοπούν στη στήριξη των εργαζομένων καθ' όλη αυτή τη διαδικασία, όπως η δημιουργία ενός συστήματος συνδρομής για την εξεύρεση εργασίας, το οποίο βοήθησε στην επαγγελματική επανακατάρτιση, τη μετακίνηση προσωπικού μεταξύ συνεταιρισμών, και την αποζημίωση για την απώλεια ωρών εργασίας. Ως αποτέλεσμα, η μείωση της απασχόλησης που συνόδευσε την πτώση των εσόδων επιτεύχθηκε χωρίς απολύσεις. Αντί αυτών, η εταιρεία προέκρινε εθελοντικά προγράμματα πρόωρης συνταξιοδότησης για εργαζόμενους άνω των 58 ετών και την ανατοποθέτηση εκατοντάδων άνεργων εργαζομένων μελών σε συνεταιρισμούς εντός του ομίλου.

Πηγές: The Mondragon Cooperative Experience, (<http://bit.ly/14mVGyX>) και The Mondragon's Corporate Management Model (<http://bit.ly/ZYV1Oq>)

Το συμπέρασμα που προκύπτει από τους πίνακες είναι ότι, η κοινωνική επιχειρηματικότητα παρουσιάζει πολύ μεγαλύτερη αντοχή σε περιόδους κρίσης.

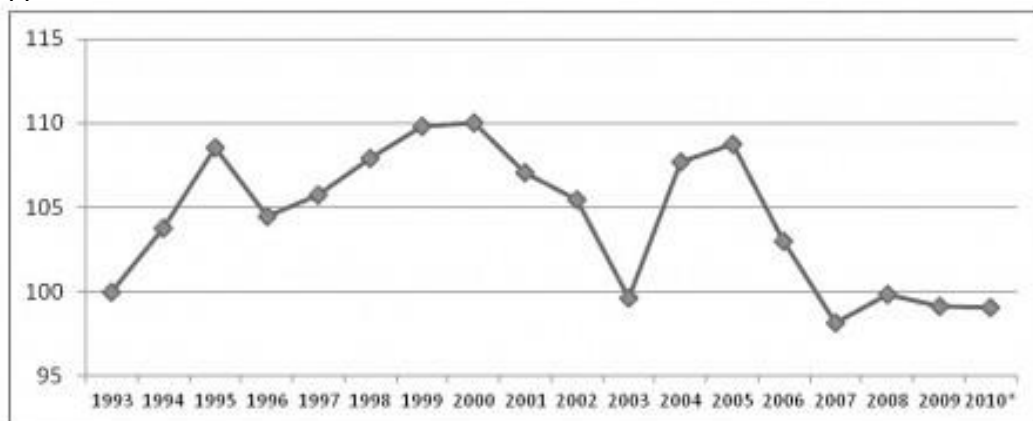
3.2. Η κοινωνική συνεταιριστικότητα στο Αγροτικό πεδίο

Ένας άλλος σπουδαίος τομέας κοινωνικής επιχειρηματικότητας είναι αυτός που αφορά τον αγροτικό τομέα και τις συμπεριφορές του στην συνεταιριστικότητα και είναι ακριβώς αυτός που αλλάζει με τη νέα αντίληψη, τα δεδομένα για μια βιώσιμη οικονομία.

Η γεωργία σήμερα, παγκοσμίως, βρίσκεται σε μία φάση «μετάβασης», αφενός λόγω των τεχνολογικών εξελίξεων που διαφοροποιούν την ουσία και το περιεχόμενο της τροφικής αλυσίδας και της παραγωγής με ανυπολόγιστες μέχρι στιγμής επιπτώσεις στην Ευρώπη και την Ελλάδα, (ΤΤΙΡ η γνωστή συμφωνία εμπορίου και επενδύσεων) που πιέζει για τεχνολογικά παραγόμενα προϊόντα διατροφής και αφετέρου οι αυξανόμενες απαιτήσεις των πολιτών που αντιδρούν έντονα, τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Ευρώπη, απαιτώντας για παραγόμενα παραδοσιακά προϊόντα υψηλής ποιότητας, οικολογικά τρόφιμα (Π. Καρανικόλας κ.α. 2012), καθώς και για «παραγωγή» οικολογικού τοπίου, αλλά με την ταυτόχρονη διατήρηση του κοινωνικού ιστού αγροτικής παραγωγής (Α. Παπανδρέου 1974). Μέσα σ' αυτές τις «συμπληγάδες» ας δούμε τα παρακάτω διαγράμματα για την ελληνική πραγματικότητα.

Στο διάγραμμα 1 παρουσιάζεται η Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής σε σταθερές τιμές 1993.

Διάγραμμα 1

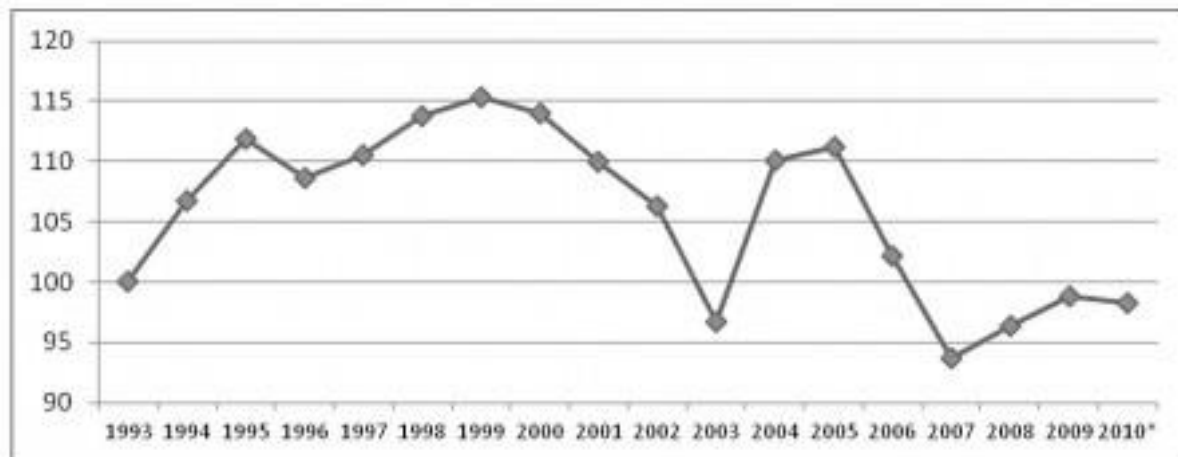

Πηγή: Eurostat - 2010

Από το ανωτέρω διάγραμμα φαίνεται ότι διαχρονικά, με περιοδικές αυξομειώσεις, παρουσιάζεται πτωτική τάση στην ακαθάριστη αξία της αγροτικής παραγωγής.

Στο διάγραμμα 2 παρουσιάζεται η Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία σε σταθερές τιμές 1993 – 2010.

Διάγραμμα 2

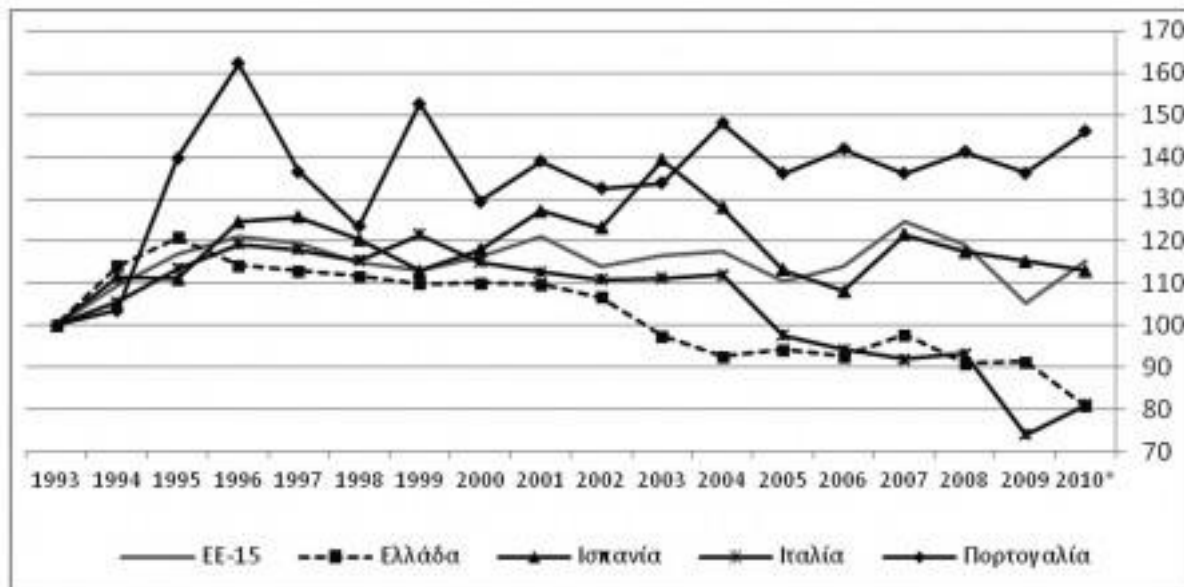

Πηγή: Eurostat - 2010

Στο διάγραμμα 2 προκύπτει ότι το 2010 και η προστιθέμενη αξία μειώθηκε.

Στο διάγραμμα 3 παρουσιάζεται η Καθαρή Προστιθέμενη Αξία, δηλαδή ο Δείκτης «Α» της Eurostat

Διάγραμμα 3

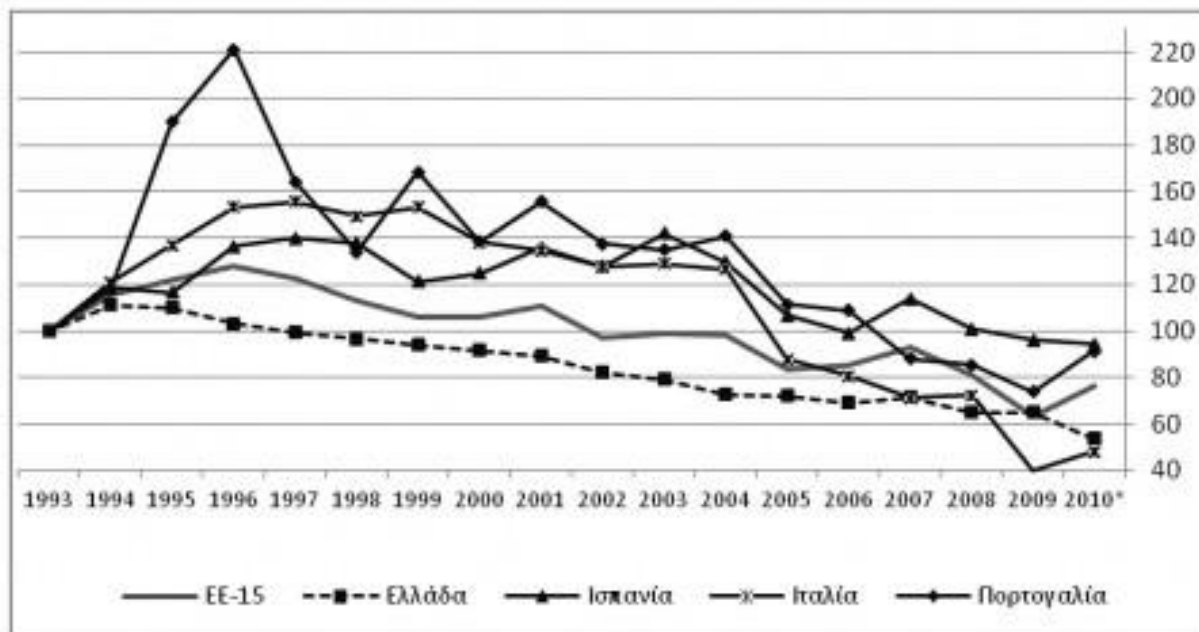

Πηγή: Eurostat - 2010

Στο διάγραμμα 3 φαίνεται η πτωτική πορεία της προστιθέμενης Αξίας της Αγροτικής Παραγωγής.

Στο διάγραμμα 4 παρουσιάζεται το Γεωργικό Οικογενειακό Εισόδημα, δηλαδή ο δείκτης «C» της Eurostat.

Διάγραμμα 4

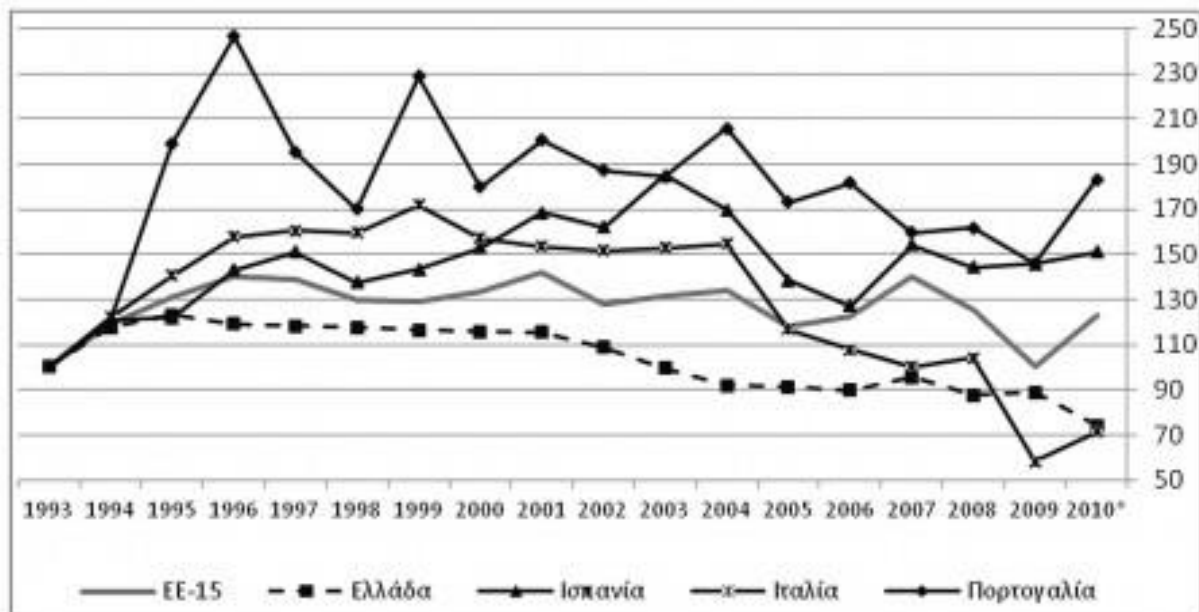

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat - 2010

Από το διάγραμμα 4 προκύπτει ότι η πορεία του Γεωργικού Οικογενειακού Εισοδήματος είναι πτωτική.

Στο διάγραμμα 5 παρουσιάζεται το Γεωργικό Οικογενειακό Εισόδημα ανά πλήρως απασχολούμενο, δηλαδή ο δείκτης «B» της Eurostat.

Διάγραμμα 5

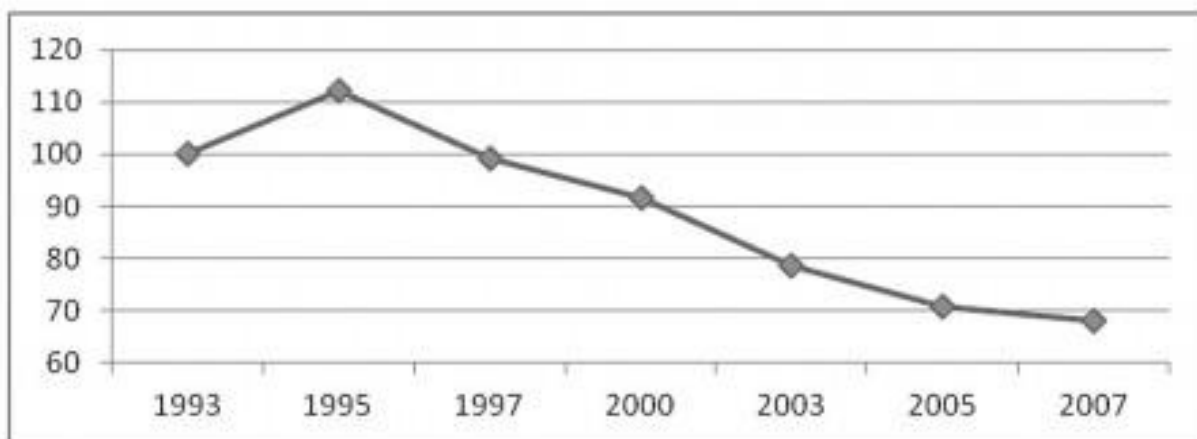

Πηγή: Eurostat – 2010

Από τα διαγράμματα 3, 4 και 5 προκύπτει ότι, από το 1993 – 2010 υπάρχει κατ' έτος μία συνεχής διακύμανση σε όλους τους δείκτες, η οποία καταγράφει τη συνεχή απαξίωση της αγροτικής οικονομίας στην Ελλάδα και την ταυτόχρονη φτωχοποίηση του αγροτικού οικογενειακού εισοδήματος.

Στο διάγραμμα 6 παρουσιάζεται ο το Γεωργικό Οικογενειακό Εισόδημα ανά εκμετάλλευση σε σταθερές τιμές 1993.

Διάγραμμα 6

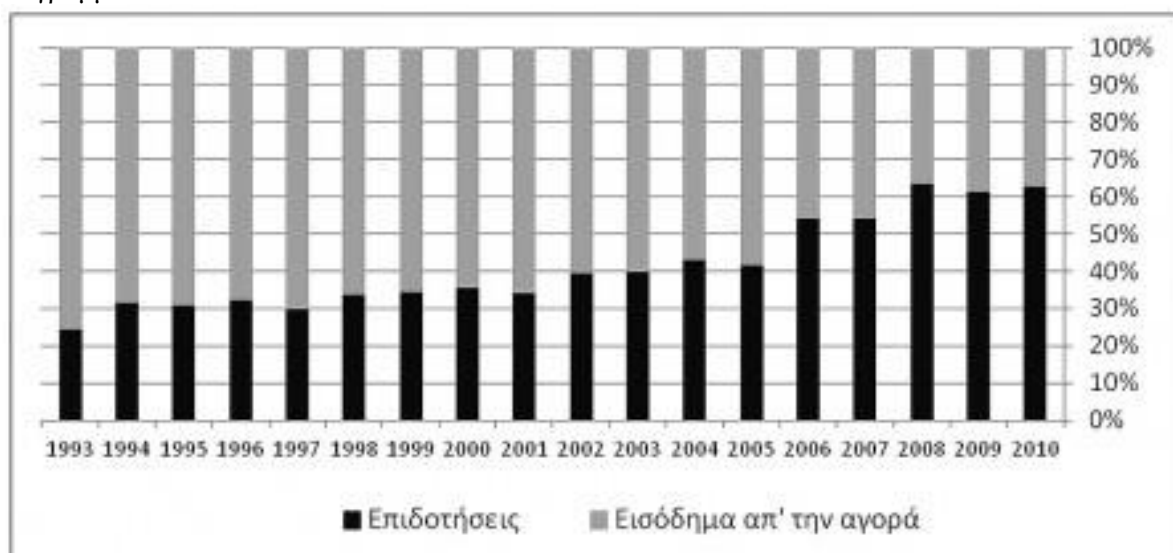

Πηγή: Eurostat – 2010

Από το διάγραμμα αυτό προκύπτει η έντονη πτωτική πορεία του Γεωργικού Οικογενειακού Εισοδήματος ανά εκμετάλλευση.

Στο διάγραμμα 7 παρουσιάζεται η σύνθεση του Γεωργικού Οικογενειακού Εισοδήματος.

Διάγραμμα 7

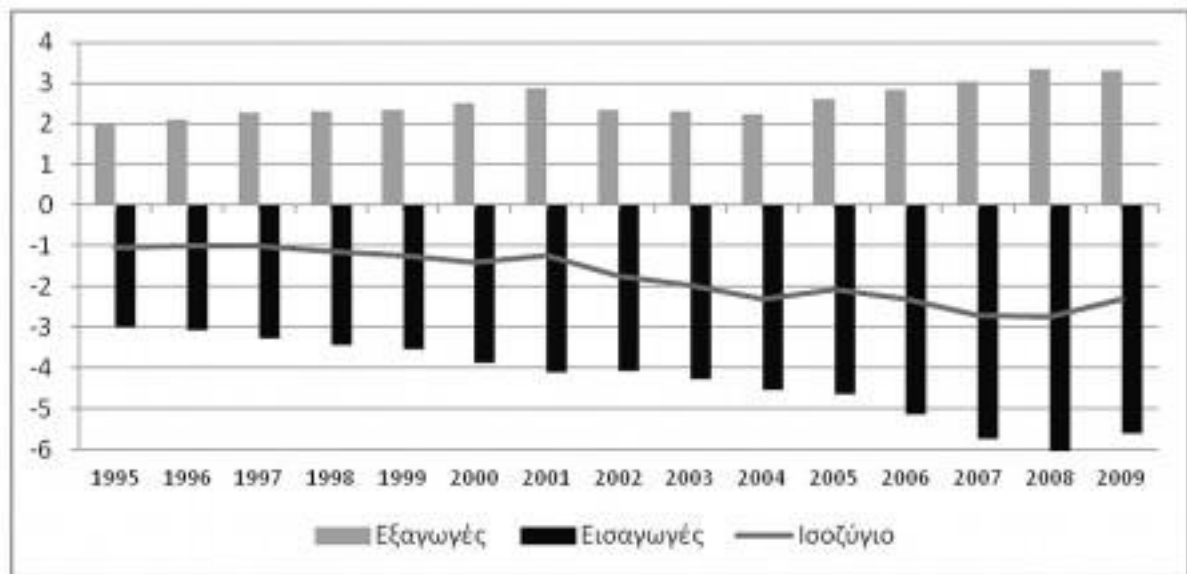

Πηγή: Eurostat – 2010

Από το παραπάνω διάγραμμα συμπεραίνεται ότι, οι συνεχείς αυξήσεις κατά τα έτη 1993-2010 των ευρωπαϊκών επιδοτήσεων, είναι αυτές κάθε αυτές που αυξανόμενες «διορθώνουν» ισοσκελίζοντας το αγροτικό εισόδημα, το οποίο όμως απομειώνεται από τη ταυτόχρονη μείωση της εγχώριας αγοράς.

Στο διάγραμμα 8 παρουσιάζεται το Αγροτικό Εμπορικό Ισοζύγιο σε δισεκατομμύρια €.

Διάγραμμα 8

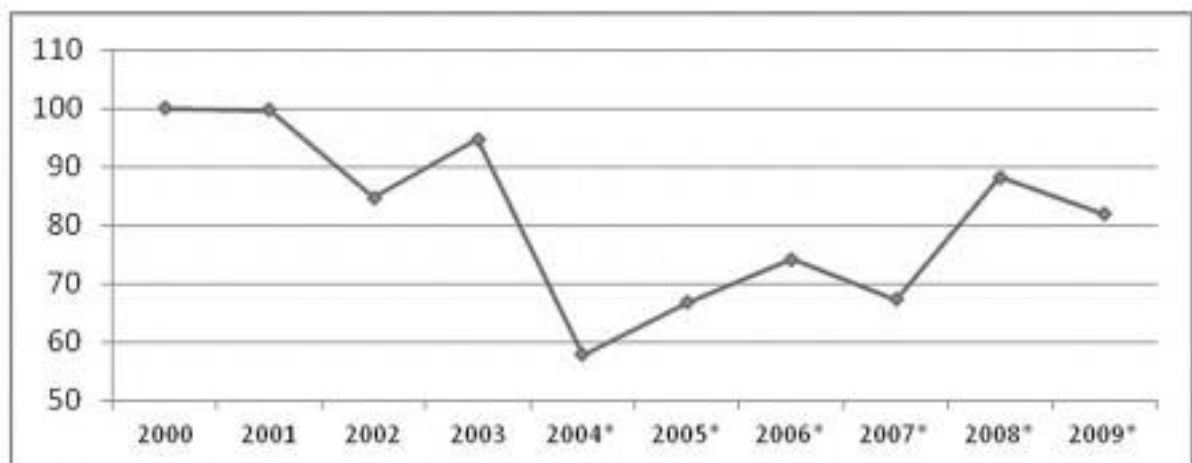

Πηγή: Eurostat – 2010

Εδώ, εμφανίζεται μία συνεχής αύξηση των εισαγόμενων αγροτικών προϊόντων στην Ελλάδα, η οποία όμως είναι μεγαλύτερη των εξαγόμενων των αντίστοιχων προϊόντων με αποτέλεσμα το ισοζύγιο να κινείται σε αρνητικές τιμές.

Στο διάγραμμα 9 παρουσιάζεται ο Ακαθάριστος σχηματισμός Παγίου Κεφαλαίου σε σταθερές τιμές 2000.

Διάγραμμα 9

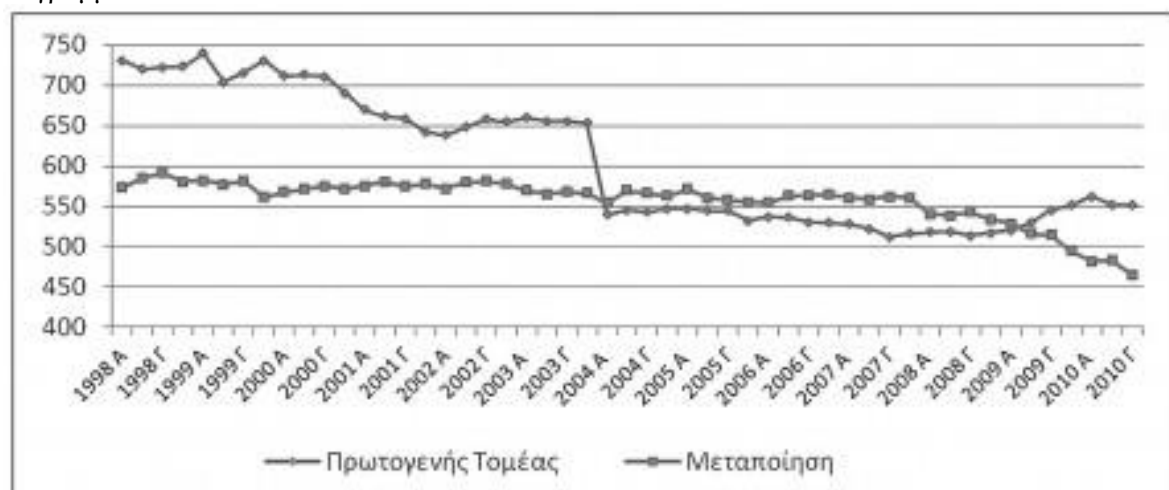

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ – 2010

Από το Διάγραμμα 9 προκύπτει ότι ο σχηματισμός Παγίου Κεφαλαίου στον Αγροτικό κόσμο μειώνεται συνεχώς.

Στο διάγραμμα 10 παρουσιάζεται η απασχόληση στον πρωτογενή τομέα και στην μεταποίηση (σε χιλιάδες άτομα).

Διάγραμμα 10

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ – 2010

Στο Διάγραμμα 10 εμφανίζεται η φυσική συνέπεια όλων των παραπάνω, η οποία είναι η συνεχιζόμενη πτωτική πορεία της αγροτικής απασχόλησης των Ελλήνων, χωρίς βέβαια να υπολογίζεται η συμμετοχικότητα των προσφύγων.

Επομένως, όπως προκύπτει από τους παραπάνω πίνακες και την έρευνα της Eurostat βλέπουμε ότι, η οικονομική κατάσταση και η αγροτική απασχόληση στην Ελλάδα ακολουθούν μία καθολικά πτωτική πορεία, γεγονός που οδηγεί και στο συμπέρασμα της αδήριτης αναγκαιότητας για την ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας και επιχειρηματικότητας στον γεωργικό τομέα.

3.3. Η Αγροτική Συνεταιριστικότητα στην Ευρώπη και στην Ελλάδα

Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί στην Ε.Ε. προασπίζονται καθοριστικά τα συμφέροντα της κοινωνίας των αγροτών. Υπάρχουν μάλιστα μεγάλες συνεταιριστικές κοινωνικές επιχειρήσεις που λειτουργούν ως αντιστάθμισμα στις μεγάλες κερδοσκοπικές συμβατικές επιχειρήσεις, εξασφαλίζοντας παράλληλα προστιθέμενη αξία στα μέλη τους.

Ο πίνακας που ακολουθεί με τις 30 μεγαλύτερες Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις στην Ε.Ε. (στοιχεία 2003), από τα στοιχεία του κύκλου εργασιών τους, δείχνει ότι οι Αγροτικοί Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί μπορούν άριστα να ανταγωνίζονται τις κερδοσκοπικές συμβατικές επιχειρήσεις.

Πίνακας 13

	Επωνυμία	Κράτος	Τομέας	Κύκλος Εργασιών (εκατ.€)
1.	Metsaliitto	Φινλανδία	Δασικά προϊόντα	8.300
2.	Bay Wa	Γερμανία	Εφόδια	5.891
3.	Arla Foods	Σουηδία-Δανία	Γαλακτοκομικά	5.460
4.	Danish Crown	Δανία	Κρέατα	5.420
5.	Friesland Coberco Dairy Foods	Ολλανδία	Γαλακτοκομικά	4.575
6.	Kerry	Ιρλανδία	Γαλακτοκομικά	3.693
7.	Campina	Ολλανδία	Γαλακτοκομικά	3.655
8.	Agravis	Γερμανία	Εφόδια	3.380
9.	Svenska Lantmanen	Σουηδία	Εφόδια	3.100
10.	Terrena	Γαλλία	Εφόδια	2.973
11.	Union IN VIVO	Γαλλία	Σιτηρά, Εφόδια	2.727
12.	Humana Milchunion	Γερμανία	Γαλακτοκομικά	2.444

13.	Nordmilch	Γερμανία	Γαλακτοκομικά	2.226
14.	Glanbia	Ιρλανδία	Γαλακτοκομικά	2.110
15.	SOCOPA	Γαλλία	Κρέατα	1.930
16.	Flora Holland	Ολλανδία	Κηπευτικά	1.919
17.	DLG	Δανία	Εφόδια	1.880
18.	Sodiaal	Γαλλία	Γαλακτοκομικά	1.870
19.	Irish Dairy Board	Ιρλανδία	Γαλακτοκομικά	1.791
20.	TEREOS	Γαλλία	Ζάχαρη	1.729
21.	Valio group	Φινλανδία	Γαλακτοκομικά	1.600
22.	Bloemenveiling	Ολλανδία	Κηπευτικά	1.598
23.	The Greenery	Ολλανδία	Κηπευτικά	1.570
24.	RWZ Rhein-Main	Γερμανία	Εφόδια	1.543
25.	RWA	Αυστρία	Εφόδια	1.530
26.	Sodra	Σουηδία	Δασικά προϊόντα	1.400
27.	Bretagne	Γαλλία	Πολλαπλού σκοπού	1.370
28.	CECAB	Γαλλία	Πολλαπλού σκοπού	1.348
29.	AGRIAL	Γαλλία	Πολλαπλού σκοπού	1.328
30.	Cosun-Breda	Ολλανδία	Πολλαπλού σκοπού	1.321

Πηγή: COGECA, E. Blamonde Noche, “Agricultural Cooperatives in the European Union”, power-point presentation, Madrid, 22.11.2005

Αξιοσημείωτο είναι ότι, από τις 30 μεγαλύτερες Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις της Ε.Ε., καμία δεν ανήκει σε χώρα της Νότιας Ευρώπης (Ισπανία, Πορτογαλία, Ιταλία, Ελλάδα). Βέβαια, εδώ εντοπίζεται και το πρόβλημα της σύγκλησης, αφού η Βιομηχανική Επανάσταση στη Νότια Ευρώπη παρουσίασε σημαντική στέρηση (Μπαμπανάσης, 1985).

Έτσι, στη λογική μιας ανασύστασης της Αγροτικής Κοινωνικής Συνεταιριστικής Κίνησης στη Νότια Ευρώπη και κυρίως στην Ελλάδα με όραμα την δεκαετία του 2020, είναι εκ των πραγμάτων επιβεβλημένη να γίνει από τα «κάτω», χωρίς κρυμμένα κερδοσκοπικά συμφέροντα ή σκοπιμότητες απομύζησης Ευρωπαϊκών κονδυλίων ή και θεσπιθηρικούς στόχους. Στην Ελλάδα παλιότερα, όταν αναφερόμασταν στην κοινωνική οικονομία εννοούσαμε τους Αγροτικούς Συνεταιρισμούς, τις Ενώσεις των οργανώσεων παραγωγών και τις ομάδες και οργανώσεις παραγωγών στον τομέα των αγρο-διατροφικών προϊόντων. Όμως, έχοντας δημιουργήσει ένα τεράστιο αριθμό Συνεταιρισμών, προωθήθηκε ταυτόχρονα και μία πρωτοφανής γραφειοκρατία και αδιαφάνεια στον αγροτικό τομέα.

Στον πίνακα που ακολουθεί, παρουσιάζονται οι Συνεταιριστικές Οργανώσεις Χωρών της Ε.Ε.

Πίνακας 14

Κράτος - μέλος	Κύκλος Εργασιών σε εκ. €	Αριθμός συνεταιρισμών	Αριθμός μελών σε χιλ.	Απασχολούμενοι (χιλ.)	Κύκλος εργασιών ανά συν/σμό (εκ. €)	Αριθμός μελών ανά συν/σμό	Κύκλος εργασιών ανά μέλος (χιλ. €)	Απασχολούμενοι ανά συν/σμό	Απασχολούμενοι ανά μέλος
Βέλγιο	2750	355	35,8	20,0	7,75	101	76,82	56,3	0,6
Δανία	18850	14	81,5	35,0	1346,43	5821	231,29	2500,0	0,4
Γερμανία	37000	3286	2385,0	120,0	11,26	726	15,51	36,5	0,1
Ελλάδα	1040	6370	714,0	-	0,16	112	1,46	-	-
Ισπανία	14190	4175	932,1	78,4	3,40	223	15,22	18,8	0,1
Φινλανδία	13300	48	215,0	45,2	277,08	4479	61,86	941,7	0,2
Γαλλία	67000	3500	580,0	150,0	19,14	166	115,52	42,9	0,3
Ιρλανδία	12400	99	197,9	35,3	125,25	1999	62,66	356,5	0,2
Ιταλία	27070	5164	783,8	86,1	5,24	152	34,54	16,7	0,1
Ολλανδία	45160	44	143,1	59,6	1026,36	3253	315,50	1354,5	0,4

Σουηδία	12600	34	300,0	30,0	370,59	8824	42,00	882,4	0,1
Σύνολο	251360	23089	6368,3	659,6	10,89	276	39,47	28,6	0,1

Πηγή: COGECA, E. Blamonde Noche, "Agricultural Cooperatives in the European Union", power-point presentation, Madrid, 22.11.2005

Εδώ παρατηρούμε ότι η Ελλάδα, συγκριτικά με τον πληθυσμό της, έχει υπερβολικά μεγάλο αριθμό Συνεταιριστικών Οργανώσεων. Δηλαδή, η Ελλάδα των 10 εκατομμυρίων έχει 6.3370, ενώ η Γερμανία των 85 εκατομμυρίων έχει μόλις 3.286. Έτσι φαίνεται ότι, η αποτυχία του Ελληνικού Συνεταιριστικού Κινήματος με τις ποικίλες παθογένειες δεν πρέπει να επηρεάζει αρνητικά την αντίληψη για το δυνητικό ρόλο της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας.

4. Η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα στην Τοπική Αυτοδιοίκηση και η Συμβολή της στη Διαμόρφωση Βιώσιμων Πόλεων

4.1. Η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα στην Τοπική Αυτοδιοίκηση

Στην ελληνική πραγματικότητα μπροστά στο 2020, βαδίζοντας προς την Ευρώπη των Περιφερειών, αναγνωρίζουμε ένα στοιχείο διοικητικής παθογένειας που εδράζεται στη δομή, την ουσία και την αντίληψη που κυριαρχεί το «πανίσχυρον» της Κεντρικής Διοίκησης. Οι όποιες μεταρρυθμίσεις περί αποκεντρώσεων «αρμοδιοτήτων και πόρων», στην πραγματικότητα απονευρώνονται στην πράξη.

Προσεγγίζοντας τη σύνθεση των περιφερειακών και διαπεριφερειακών στοιχείων βλέπουμε ότι, ο παραγωγικός και οικονομικός ιστός εμφανίζει μία χωρική πυκνότητα που αλλοιώνει τις εφαρμογές ισοκατανομικών δυνατοτήτων, ενώ μεγάλες ορεινές περιοχές, αλλά και αστικές ακόμη, εγκαταλείπονται από το ανθρώπινο ενεργειακό τους δυναμικό και το ανθρώπινο κεφάλαιό τους.

Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζεται η διάρθρωση του πληθυσμού στις Περιφέρειες.

Πίνακας 15

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ	ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ %	ΑΣΤΙΚΟΣ	ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ	ΗΜΙΑΣΤΙΚΟΣ
ΑΝ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ – ΘΡΑΚΗ		40	43	17
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	17,1	57	26	17
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ		29	56	15
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	7,1	44	40	14
ΗΠΕΙΡΟΣ	3,5	31	59	10
ΑΤΤΙΚΗ	37,8	94	1	5
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	6,4	24	57	19
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	6,3	25	45	30
ΚΡΗΤΗ	5,3	42	46	12
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	1,7	28	55,5	17
ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	2,6	35	40	25
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	1,9	26	63	11
ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ		45	43,5	11,5
ΜΕΣΟΣ ΧΩΡΑΣ		40,6	44,2	15,6

Πηγή: ΙΣΤΑΜΕ 2002

Στον πίνακα 16 παρουσιάζονται οι Προστιθέμενες Αξίες στη διαμόρφωση του ΑΕΠ των Περιφερειών (τομεακή διάρθρωση).

Πίνακας 16:

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ	ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΟ ΑΕΠ (%)	ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ	ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ	ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ
ΑΝ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ – ΘΡΑΚΗ	5,30	25,00	36,00	39,00
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	17,00	18,00	28,00	54,00
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	2,60	13,40	47,50	39,10
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	6,10	35,50	22,40	43,10
ΗΠΕΙΡΟΣ	2,70	17,00	23,00	60,00
ΑΤΤΙΚΗ	38,00	2,20	27,90	72,90
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	4,80	30,50	23,20	46,30
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	5,80	21,90	41,90	36,20
ΚΡΗΤΗ	5,70	31,00	13,00	56,00
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	1,60	20,00	17,00	63,00
ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	3,20	10,00	16,00	74,00
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	1,70	17,00	14,00	69,00
ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	5,90	27,00	21,00	51,00

Πηγή: ΙΣΤΑΜΕ 2002

Από τα στοιχεία αυτά των παραπάνω πινάκων 15 και 16, φαίνεται ότι οι Περιφέρειες με τη μεγαλύτερη ποσοστιαία σύνθεση αγροτικού πληθυσμού (πάνω από το 40%) καταγράφουν εξασθενημένη παραγωγική ικανότητα και χαμηλό κατά κεφαλήν εισόδημα. Έτσι συνάγεται το συμπέρασμα ότι η πρωτογενής παραγωγή με την ισχύουσα δομή της δεν μπορεί να εξασφαλίσει παραγωγικότητα και ανταγωνιστικότητα προϊόντος. Η φθίνουσα πορεία της είναι προφανής.

Στον πίνακα 16 παρουσιάζεται το κατά Κεφαλήν Εισόδημα των Περιφερειών.

Πίνακας 17:

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ	ΔΕΚΑΕΤΙΑ 1990 (%)	ΔΕΚΑΕΤΙΑ 2000 (%)
ΑΝ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ – ΘΡΑΚΗ	85,90	85,5
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	94,10	93,0
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	88,60	76,00
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	88,70	99,50
ΗΠΕΙΡΟΣ	69,20	63,50
ΑΤΤΙΚΗ	109,00	109,00
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	93,10	84,90
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	112,30	87,60
ΚΡΗΤΗ	106,50	103,70
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	67,30	72,30
ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	108,20	106,80
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	82,50	82,50
ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	80,30	82,60

Πηγή: ΙΣΤΑΜΕ 2002

Οι αυξανόμενες τάσεις ασύμμετρης διασποράς των πόρων και των εμπορευμάτων, καθώς και των αναπτυξιακών διαδικασιών στην Περιφερειακή Αυτοδιοίκηση, προκαλούν μεγάλες

αναντιστοιχίες και δυσαρμονίες ανάμεσα στις Περιφέρειες (E. Καραβέλη, 2012), αλλά και στον εσωτερικό συντελεστή απόδοσης του κεφαλαίου και τούτο γιατί οι σχέσεις μεταξύ των Περιφερειών στην παραγωγική συνάρτηση των κοινωνικοοικονομικών δομών τείνουν ανταγωνιστικές δημιουργώντας δυσοίωνα περιβάλλον για την ανάπτυξη της κάθε μορφής κοινωνικής οικονομίας. Όσο μεγαλώνει το κοινωνικό κόστος των οικονομικών συναλλαγών, τόσο αντίθετα μικραίνει το περιθώριο αποδοτικότητας των επενδεδυμένων πόρων.

Στις Ελληνικές Περιφέρειες φαίνεται από τους πίνακες ότι, με βάση την υπάρχουσα χωροταξική οργάνωση, υπάρχει υπερσυγκέντρωση αξιοποιήσιμων πόρων γύρω από δύο Μητροπόλεις, με αποτέλεσμα να δημιουργείται υψηλό κοινωνικό κόστος αστικοποίησης, ελλιπής αξιοποίηση φυσικών πόρων, πολιτιστική και εκπαιδευτική αλλοίωση, δημιουργώντας υψηλές κοινωνικές δαπάνες και χαμηλή απόδοση. Πολύ απλούστερα ένα μεγάλο δυναμικό στην υπαίθρια χώρα μένει αναξιοποίητο. Αυτή η αντινομία και εργασιακή ετερογένεια είναι δυνατόν να ισορροπείται μόνο με την καινοτόμο κοινωνική οικονομία και επιχειρηματικότητα που στηρίζεται στους παράγοντες και τις δυνατότητες της τοπικής ανάπτυξης, αφού το προϊόν παράγεται και διαμορφώνεται στον τόπο του κυρίως με τη στήριξη Τοπικής Αυτοδιοίκησης Α' και Β' βαθμού.

Εκτός όμως των Περιφερειακών και Δημοτικών, καθώς και των διαπεριφερειακών και διαδημοτικών προβλημάτων που λειτουργούν ανασταλτικά στη δημιουργία έλξης επενδυτικού ενδιαφέροντος, υπάρχει το καθολικό πρόβλημα της γήρανσης των ρυθμιστικών, χωροταξικών και πολεοδομικών σχεδιασμών που έρχονται από παρελθούσες εποχές με αρχές της εποχής της βιομηχανικής επανάστασης, αλλά και το σημαντικότερο η γήρανση των κτηριακών συγκροτημάτων. Σε αυτή την κτηριακή γήρανση πρέπει να προστεθούν και οι μεγάλες σεισμικές δονήσεις που έχουν υποστεί τα ελληνικά κτήρια και γενικότερα οι ελληνικές κατασκευές, καθώς και οι απαράδεκτες συνθήκες οικολογικών καταπονήσεων που δημιουργούν προς το φυσικό περιβάλλον κατά τη λειτουργία τους.

4.2. Η Τοπική Αυτοδιοίκηση στην Διαμόρφωση Βιώσιμων Πόλεων

Η σημασία των αναλώσιμων πηγών ενέργειας (ηλιακό φως, αιολική ενέργεια, νερό, βιομάζα) είναι ζωτική. Για την αξιοποίηση αυτών των πηγών ενέργειας στη χώρα μας απαιτείται μια ουσιαστική και πραγματική πολιτική βούληση για την προσέγγιση του στόχου που θέτει η Στρατηγική «Ευρώπη 2020».

Οι ενέργειες αυτές, για την υλοποίηση των στόχων, δημιουργούν συνθήκες κοινωνικής οικονομίας. Στη Γερμανία για παράδειγμα η ανάγκη σταθεροποίησης της τιμής του ρεύματος δημιούργησε ένα τεράστιο αριθμό τοπικών κοινωνικών επιχειρήσεων αιολικής και ηλιακής – φωτοβολταϊκής ενέργειας, ανακύκλωσης και επεξεργασίας προϊόντων.

Η τοπική υποστήριξη αυτών των επιχειρήσεων για ανεμογεννήτριες, ηλιακά πεδία και δίκτυα ενέργειας είναι καθοριστική, αφού οι επενδύσεις καταλήγουν πάλι στον τοπικό πληθυσμό μέσω των συνεταιρισμών της κοινωνικής οικονομίας (στην κοινωνική οικονομία δεν υπάρχουν κέρδη, αλλά το υπερέσοδο επιστρέφει στο κοινωνικό σύνολο). Με αυτόν τον τρόπο δημιουργείται μία τοπική οικονομία αποδοτικότερη που τελικά ελαχιστοποιεί την χρήση προϊόντων παραδοσιακών καυσίμων, μειώνοντας σημαντικά τα επίπεδα εκπομπών άνθρακα.

Τα κράτη μπορούν να προσφέρουν εξέλιξη των τοπικών κοινωνιών με προσβάσεις στις χρηματοδοτήσεις και προσβάσεις σε επενδυτικούς χώρους. Η Ελλάδα και η Ε.Ε. πρέπει να κατανοήσουν ότι η στήριξη της κοινωνικής οικονομίας βρίσκεται στις Περιφερειακές Αυτοδιοικήσεις.

Στη χάραξη των στόχων της Στρατηγικής για την «Ευρώπη 2020» μεσούσης της χρηματοπιστωτικής οικονομικής κρίσης, ένα καθοριστικό ρόλο κοινωνικής σημασίας τον έχουν οι συνεταιριστικές κοινωνικές επιχειρήσεις ως εγγυητές της σταθερότητας και

βιωσιμότητας στις τοπικές και εθνικές οικονομίες. Στην Ευρώπη πλέον των 16.000 επιχειρήσεων είναι σήμερα κοινωνικές επιχειρήσεις, γεγονός που τους καθιστά σημαντική δύναμη με αρχές «ίση αμοιβή για ίση εργασία», ισότιμη εκπροσώπηση φύλου σε διευθυντικές θέσεις, προώθηση της ποικιλομορφίας, προγράμματα ένταξης για νέους και ηλικιωμένους πολίτες.

Η απόσυρση του δημόσιου τομέα από την παροχή πολλών υπηρεσιών γενικού συμφέροντος και η ανάδειξη νέων, πιο διαφοροποιημένων κοινωνικών αναγκών, αποτελούν τους παράγοντες που συντελούν στην ευαισθητοποίηση των Ευρωπαίων για τα κοινωνικά προβλήματα.

Οι αγορές πραγματοποιούνται αφού ληφθεί υπόψη όχι μόνο η τιμή και η ποιότητα του προϊόντος, αλλά και οι κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις του τρόπου παραγωγής του, έχοντας θετικό αντίκτυπο στην τοπική ανάπτυξη (προτίμηση για τοπικά προϊόντα, κ.λ.π.) Επί πλέον οι πολίτες οργανώνονται σε κινήματα και ομάδες υπεράσπισης και ευαισθητοποίησης. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για τις νεότερες γενεές, οι οποίες παρουσιάζονται πιο ευαισθητοποιημένες απέναντι σε κοινωνικά και περιβαλλοντικά προβλήματα και είναι σε γενικές γραμμές πιο πρόθυμες να ενεργούν υπεύθυνα και να συμμετέχουν σε δραστηριότητες προσανατολισμένες στην κοινότητα (π.χ. εθελοντισμός).

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζεται η ώθηση που δίνουν οι πολίτες στην Κοινωνικοοικονομική Καινοτομία και τον μετασχηματισμό μέσω της παραγωγής βιώσιμης ενέργειας.

Πίνακας 18

Εταιρείες Βιώσιμης Ενέργειας	Στη Γερμανία, αυξανόμενος αριθμός ατόμων συμβάλλει ενεργά στο να κάνει την παραγωγή βιώσιμης ενέργειας πραγματικότητα, συμμετέχοντας σε εταιρείες που ανήκουν σε ιδιώτες και οι οποίες παρέχουν ηλεκτρική ενέργεια διαχειριζόμενες αναγεννητικά συστήματα ηλεκτρισμού και θερμότητας (κυρίως φωτοβολταϊκές μονάδες, αλλά και αιολικά πάρκα και εγκαταστάσεις βιοαερίου) ή συστήματα συμπαραγωγής ηλεκτρισμού και θερμότητας. Την τελευταία πενταετία, πάνω από 800000 πολίτες επένδυσαν περισσότερα από 800 εκατομμύρια ευρώ σε πάνω από 500 νεοσύστατους τοπικούς ενεργειακούς συνεταιρισμούς. Τα δύο τρίτα από αυτούς επιτρέπουν τη συμμετοχή με μια εισφορά μικρότερη των 500 ευρώ. Οι πολίτες έλαβαν την επενδυτική τους απόφαση ωθούμενοι από κοινωνικούς και οικονομικούς λόγους: να έχουν τη δυνατότητα να επηρεάσουν την τοπική ανάπτυξη, να εξασφαλίσουν την προμήθεια ηλεκτρισμού από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, να παράγουν ηλεκτρισμό σε προσιτές τιμές, και να απολαμβάνουν ασφαλείς αποδόσεις για την επένδυσή τους, χάρη στη μακροπρόθεσμη, εγγυημένη από την κυβέρνηση, τιμή αγοράς του ρεύματος.
Νέοι Τύποι Συνεταιρισμών	Αυτοί έχουν συμβάλει ουσιαστικά στην ευαισθητοποίηση ως προς τις δυνατότητες της συλλογικής παραγωγής και χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, στην απόκτηση και τη διάδοση τεχνικών ικανοτήτων για τη λειτουργία τέτοιων μονάδων, και στη δημιουργία ενός μοχλού πολιτικής πίεσης για τη θέσπιση νομικών πλαισίων ευνοϊκών για την ενέργεια από ανανεώσιμες πηγές. Με την πάροδο των ετών, έχει αναπτυχθεί ένα οικοσύστημα υποστήριξης, που περιλαμβάνει συμβουλευτικές υπηρεσίες και υποστήριξη για τη σύσταση ενεργειακού συνεταιρισμού, ανάπτυξη τεχνογνωσίας και ικανοτήτων, κατάρτιση για ανάληψη ενεργειακών πρωτοβουλιών, και βοήθεια για την αναπαραγωγή και προσαρμογή δοκιμασμένων προτύπων.
Εταιρικές Πρωτοβουλίες	Κάποιες εταιρείες προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας με ιδιώτες επενδυτές έχουν προχωρήσει ακόμη πιο πέρα, και έχουν αναλάβει το τοπικό δίκτυο. Πρωτοπόρος από αυτή την άποψη υπήρξε η «Elektrizitätswerke Schönau (EWS)», μια πρωτοβουλία πολιτών σε ένα μικρό χωριό, η οποία κινητοποίησε τους πολίτες και απέσπασε θετική ψήφο σε δύο

τοπικά δημοψηφίσματα, προκειμένου να της παραχωρηθεί το δικαίωμα αγοράς του τοπικού δικτύου. Αυτό στη συνέχεια της επέτρεψε, μετά την απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρισμού, να προσφέρει ηλεκτρικό ρεύμα σε ολόκληρη τη Γερμανία και, μέχρι τα μέσα του 2012, να παρέχει ηλεκτρικό ρεύμα από ανανεώσιμες πηγές σε πάνω από 135000 νοικοκυριά και εταιρείες.

Πηγή: www.ews-schoenau.de

Επίσης η λογική της εκπαιδευτικής διαδικασίας, για το περιβάλλον προσανατολισμένη στην οικονομική κυριαρχία πάνω στη φύση με τη συνεχή ανάπτυξη, έχει λοξοδρομήσει επικίνδυνα, αφού οι υπερβολές στο βιομηχανικό σύστημα απειλούν τις πόλεις και τον ίδιο τον πλανήτη οδηγώντας τον σε μαζική πτώχευση και πιθανόν σε καταστροφική κλιματική αλλαγή με διατάραξη των βιογαιοχημικών κύκλων.

Έτσι στην Ευρώπη μια νέα αντίληψη έχει γεννηθεί για τις πόλεις του μέλλοντος μέσα από τις αρχές της κοινωνικής επιχειρηματικότητας με «μοχλό» και «μοτέρ» την Τοπική Αυτοδιοίκηση. Στο Φάουμπαν του Φράιμπουργκ της Γερμανίας γεννήθηκε μία πόλης 5.000 νοικοκυριών. Είναι μία νέα οικολογική πόλης με τραμ και ποδήλατα, με χρήση στα κτήρια μόνο ηλιακή ενέργεια, γεμάτη πράσινες κοινωνικές επιχειρήσεις και λαϊκές αγορές φρέσκων βιολογικών προϊόντων. Επίσης στο κοντινό Ανόβερο με τους 500.000 κατοίκους, η Τοπική Αυτοδιοίκηση σε συνεργασία με κοινωνικές επιχειρήσεις κατάφεραν ώστε οι εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου να μειωθούν κατά 50% .

5. Συμπεράσματα – Πρόταση Πολιτικής

Σε μία Ευρώπη και Ελλάδα που οραματίζεται η Στρατηγική «Ευρώπη 2020», η πρόταση των ιδεών και αρχών της «Κοινωνικής Οικονομίας και Επιχειρηματικότητας» είναι η ίδια μία κοινωνική καινοτομία που μπορεί να τις κρατήσει στην πρωτοπορία των ανταγωνιστικών εξελίξεων, αφού η ευθύνη διαχείρισης επαφίεται στους πολίτες και τα όποια «κέρδη» επιστρέφουν στην κοινωνία.

Από την εργασία προκύπτει ότι οι κοινωνικές επιχειρήσεις είναι περισσότερο βιώσιμες, ανθίστανται και απορροφούν τους όποιους κρισιακούς κραδασμούς που προξενεί το κερδοσκοπικά συσσωρευμένο κεφάλαιο.

Στην Ελλάδα η τριτοβάθμια εκπαίδευση και η παιδεία γενικά, πρέπει να αναμορφωθούν, ώστε να παροτρύνουν τους εκπαιδευόμενους, για δια βίου μάθηση, έρευνα και καινοτομία. Άλλωστε μόνον η εκπαίδευση είναι αυτή που διαμορφώνει τα αρχέτυπα των νέων πολιτών.

Διαπιστώθηκε ότι στην Ευρώπη διαμορφώνεται μία κοσμοθεώρηση ενός διαφορετικού πολιτισμού για την παγκόσμια οικονομία, προσανατολισμένη στην ορθή αντίληψη περί ευημερίας, αλλάζοντας τη λογική της υπερβολικής κατανάλωσης, τις βλαπτικές για το περιβάλλον πρακτικές και την κουλτούρα του ιδιωτικού κέρδους σε βάρος του κοινού ή δημόσιου συμφέροντος.

Αποδεικνύεται ότι, η οικονομική και εμπορική κατάσταση στην οποία βρίσκονται σήμερα οι Ελληνικοί Αγροτικοί Συνεταιρισμοί, είναι απογοητευτική, αντίθετα με τους Ευρωπαϊκούς. Αυτό οφείλεται στην παντελή έλλειψη συνεταιριστικής εκπαίδευσης, στον υπερδανεισμό από τις τράπεζες, στην κομματικοποίηση των Διοικήσεων των Συνεταιρισμών και στην αναποτελεσματική δομή του Συνεταιριστικού Κινήματος, το οποίο αντέγραφε ένα πολιτικό – πελατειακό πρότυπο ανάλογο ενός πολιτικού κόμματος ή μιας συνδικαλιστικής οργάνωσης.

Επίσης οφείλεται στην ελαστική συνεταιριστική συνείδηση και τέλος στην αδυναμία να αντιληφθούν και να προσαρμοσθούν στις επερχόμενες μεταβολές.

Με βάση τα προαναφερθέντα προτείνεται:

- Η βελτίωση του οικονομικού, παραγωγικού μοντέλου προς εξωστρεφή κατεύθυνση με τη συνέχιση διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων στην λειτουργία του κράτους και την ποιοτική αναβάθμιση των παρεχόμενων δημόσιων υπηρεσιών στην εκπαίδευση την έρευνα και την καινοτομία.
- Ο εκσυγχρονισμός των δομών λειτουργίας στην ελληνική Αυτοδιοίκηση για μια νέα κεντρόφυγο χωροταξική οργάνωση αξιοποίησης των πλεονεκτημάτων των φυσικών πόρων της Ελλάδας.
- Η αξιοποίηση του μεγάλου δυναμικού στην αγροτική παραγωγή για τη δημιουργία έλξης επενδυτικού ενδιαφέροντος.
- Η προώθηση διατάξεων βελτίωσης του Ν. 4019/2011 «περί κοινωνικής οικονομίας» με στόχο την αναβάθμιση της επιχειρηματικής και επενδυτικής δραστηριότητας.

Βιβλιογραφία

- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2013) *Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα*. Οδηγός για την Κοινωνική Ευρώπη / τεύχος 4, Λουξεμβούργο.
- ΙΣΤΑΜΕ (2002). *Η Παγκοσμιοποίηση και το Αναπτυξιακό Σπινάλ στην Ελλάδα – Περιφερειακές και εισοδηματικές ανισότητες (1981-1999)*. Αθήνα: ΙΣΤΑΜΕ
- Καζάκος, Π. (1991). *Η Ελλάδα ανάμεσα σε προσαρμογή και περιθωριοποίηση*. Αθήνα: εκδόσεις ΔΙΑΤΤΩΝ
- Καραβέλη Ε. (2012). Μπορεί η περιφερειακή ανάπτυξη να αποτελέσει την απάντηση στο δίλημμα λιτότητα ή ανάπτυξη;. *Περιοδικό ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΚΦΡΑΣΗ*, Αθήνα: τεύχος 86.
- Καρανικόλας, Π. & Μαρτίνο, Ν. (2012). *Η ελληνική γεωργία μπροστά στην κρίση: Προβλήματα και Προοπτικές*, διαθέσιμο στην www.ardini-rixi.gr/atchives/3811.
- Κοντογεωργης, Λ. Γ. (1985). *Η Ελλάδα στην Ευρώπη, Η Πορεία προς την ένωση και η πολιτική του Καραμανλή*. Αθήνα: εκδόσεις Χ. ΓΙΟΒΑΝΗΣ Α.Ε.Β.Ε.
- Κρεμμύδας, Β. (1990). *Για Την Εκπαίδευση, πραγματικότητες και προοπτικές*. Αθήνα: εκδόσεις ΓΝΩΣΗ.
- Kelm M. (2012). Από την πλασματική ανάπτυξη στην παραγωγή, Ριζική μεταρρύθμιση της οικονομίας. *Περιοδικό ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΚΦΡΑΣΗ*, τεύχος 86.
- Kennedy P. (1994). *Προετοιμασία για τον 21^ο αιώνα*. Αθήνα: εκδόσεις ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ – Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ.
- Lepage, H. (1978). *Αύριο ο Καπιταλισμός*. Αθήνα: εκδόσεις Ελληνική Ευρωεκδοτική.
- Μπαμπανάκης Σ., (1985). *Ιδιομορφίες της Ανάπτυξης στη Νότια Ευρώπη, Υπάρχει νοτιοευρωπαϊκό μοντέλο;*. Αθήνα: ΙΔΡΥΜΑ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ
- Mair J. & Ganly K. (2010). Κοινωνική Επιχειρηματικότητα. Καινοτομίες με στόχο τη Βιωσιμότητα. *ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ WORLDWATCH – «2010 Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ, Ο*

πολιτισμός μας σε μετάβαση – από τον καταναλωτισμό στην αειφορία». Αθήνα:EUROBANK.

Ort, W. D.(2010). Η ανώτερη εκπαίδευση σήμερα. *ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ WORLDWATCH – «2010 Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ, Ο πολιτισμός μας σε μετάβαση – από τον καταναλωτισμό στην αειφορία»*. Αθήνα: EUROBANK.

Osterreich, E. (1992) Η Ευρώπη εν όψει της ενιαίας εσωτερικής Αγοράς. *Πρακτικά του Ελληνογερμανικού Σεμιναρίου – Ιούνιος 1991 – «ΕΝΙΑΙΑ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΑΓΟΡΑ ΚΑΙ ΕΛΛΑΔΑ / ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ*», Αθήνα.

Παπανδρέου, Γ.Α., (1974). *Πατερναλιστικός Καπιταλισμός*, Αθήνα: εκδόσεις ΚΑΡΑΝΑΣΗ

Ρουκανας, Α. Σ. (2013). *Ελληνική Πολιτική Οικονομία 2000-2010: Από την ΟΝΕ στο Μηχανισμό Στήριξης*. Αθήνα: εκδόσεις Α.Α. Λιβάνη.

Σκλιάς, Γ. Π. (2013). *Ελληνική Πολιτική Οικονομία 2000-2010: Από την ΟΝΕ στο Μηχανισμό Στήριξης*. Αθήνα: εκδόσεις Α.Α. Λιβάνη.

Τσαμαδιάς Π. Κ., (2013). *Ελληνική Πολιτική Οικονομία 2000-2010: Από την ΟΝΕ στο Μηχανισμό Στήριξης*. Αθήνα: εκδόσεις Α.Α. Λιβάνη.

Τσάτσος, Θ. Δ. (1998). *ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΥΜΠΟΛΙΤΕΙΑ, Για μια ένωση λαών με ισχυρές πατρίδες*. Αθήνα: εκδόσεις ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ.